

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

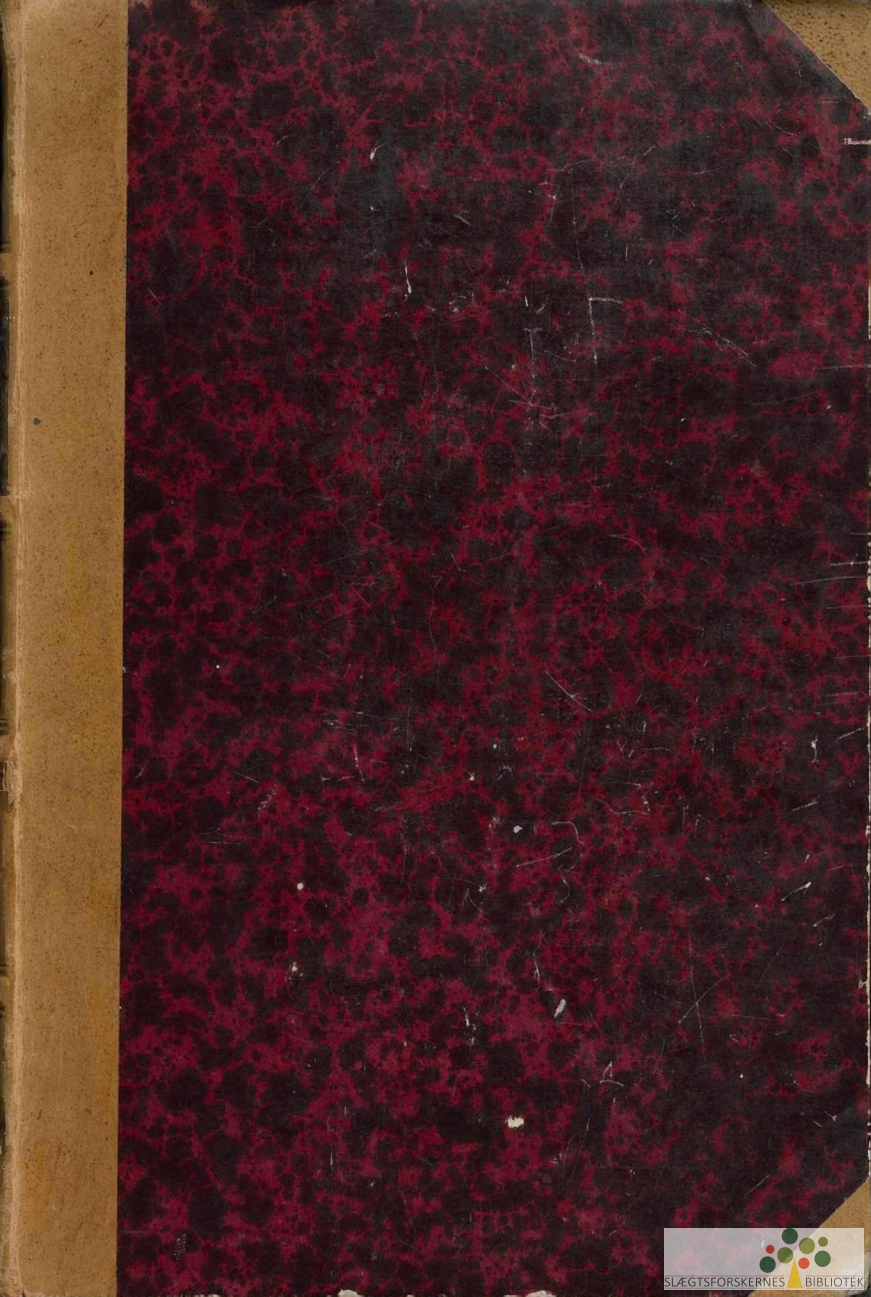
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

St. Knuds Kirke, en illustreret historisk Beskrivelse,

ledjaget af

et Kort over Odense By,

af

J. Lauritsen.

Odense.

Købt i Svend Elffskjægertens bog S. G. Dreyer.

1875.

Mindeste for Thomas Ringo.

Nærværende Arbejde har til Hensigt ved Tegninger, Fortælling og Beskrivelse at give en let fattelig Vejledning til at kjende St. Knuds Kirkes Historie og Bygning, navnlig som Kunstværk, samt dens Mindesmærker. Det har især været mig om at gjøre at fremdrage saadanne Enkeltheder, som give Kirken dens Særpræg og lade en faa Dje paa dens ejendommelige Skjønhed. Da dette nu i mange Tilfælde bedre lader sig gjøre ved Tegninger og Billeber end ved Ord, har jeg bestræbt mig for at faa Hæftet rundelig udstyret med gode Illustrationer. Med megen Paassjænnelse maa jeg her fremhæve, at der er blevet viist mig Imødekommen af alle, til hvem jeg i denne Anledning har henvendt mig; særlig maa jeg dog nævne Hr. Mejborg, der med megen Kjærlighed til Sagen har optaget det store Billebe af Kirkens Indre og de mindre, som vise arkitektoniske Skjønheder i det Indre. Samtlige disse Billeber, samt dem, som gjengive Kirkens Ydre og Krypten, ere slaarne af Kylograf B. Lauritsen. De øvrige Træsnit ere laante fra „Illustreret Tidende“ og Traps „Statistisk-topografiske Beskrivelse af Kongeriget Danmark.“

Stoffet til Texten er fornemmelig hentet fra selve Kirken, som i længere Tid har været Gjenstand for mine Jagtagelser. Af tidligere Værker er der hentet Bidrag fra „St. Knuds Kirke“ ved Kantor Mumme, „St. Knuds Kirke, betragtet som et Monument i Epidøbuestil“, en Afhandling af Profesfor Høyen, som findes i det førstnævnte Værk fra Side 85 til 104, „Bidrag til Odense Bys ældre Historie“ ved Debel Simonson, „Odense Bys Historie“ ved Bislop Engelstoft, „De forskjellige Kapeller ved St. Knuds Kirke“, en Afhandling af Stiftsprovst Damgaard, som findes i „Samlinger til Jyds Historie og Topografi“, femte Bind fra Side 115 til 173, og „Om Indskriften udenpaa St. Knuds Kirke“, en Afhandling af samme Forfatter, som er optagen i „Ny kirkehistoriske Samlinger“, sjette Bindes fjerde Hæfte fra Side 795 til 820. Da nærværende Arbejde ikke maa betragtes som videnskabeligt i dette Ordets snævrere Forstand, er det ikke blevet anset for nødvendigt fortløbende at opgive, hvem af disse Forfattere der i det enkelte Tilfælde har været Hjemmelsmanden. Naar jeg en enkelt Gang har støttet mig til en anden Forfatter, da er denne nævnt.

Hæftet er et særskilt Tillæg til det af mig nylig udgivne større Værk: „Odense og nærmeste Omegn i Billeber med historisk beskrivende Text (14 Portræter og 58 Prospekter, hvoraf 5 i Farvetryk.“ Kortet er taget efter de nyeste Opmaalinger.

Odense i Maj 1875.

Hdgiveren.

Enkelte af vore Kirker, som Roskilde, Viborg, Aarhus og Ribe Domkirker, ere vel større end St. Knuds Kirke, og, sammenlignet med Ublandets Katedraler og Domkirker, er St. Knuds Kirke endogsaa kun en forholdsvis ubetydelig Bygning, men desuagtet gjør den dog paa enhver sjonfom Sagttager, der ikke er ligesom overmattet af at beskue det store og smukke paa Bygningskunstens Omraade, et saa overvældende Indtryk, at han vilkaarlig kommer til at opløste det Spørgsmaal: Hvorledes formaaede dog hin Tid, som særtægnedes ved Naahed, Fattigdom og Løjesløshed, at rejse en saadan Bygning, om hvilken man maa sige, at det muligen vilde største vor Tid paa Kraft og Kunstforstand til at flabe et lignende Værk! Da det er et Guds Hus, vi have for Dje, ledes man først til at formode, at Kraften er kommen fra en større kirkelig Sands og mere Guds frygt, end der nu findes. Om dette er saa, eller ikke, stal her ikke afgjøres, thi om end enkelte ere blevne drevne deraf til at yde store Bidrag til Kirkens Opsørelse, saa er det dog ingenlunde Fromhed, hvoraf Mængdens Offerberedvillighed er udsprungen; nej, St. Knuds Kirke er ligesom de fleste andre af vore gamle Kirker snarere et Minde om Synd og Vilfarelser, thi den er fornemmelig bygget for de Midler, som indkom ved Afladshandel. Naar Stenene faaledes tale til os om begangne Synder og den Vankundighed, at man mente, at Kirkens Tjenere kunde tilgive Overtrædelser, naar man søvede saadanne gode Gjæringer som at give til Kirker og Klostre; saa maa vi, idet vi beundre Fædrenes Stordaad i deres efterladte kirkelige Kunstbygninger, tillige forbauses over den Magt, som Kirkens Tjenere havde faaet over Menneskenes Sjæle. Men kan man faaledes, idet man tillige huster paa, at et saadant Byggesforetagende som St. Knuds Kirke har staaet paa i lange Tider, forstaa, hvorledes Midlerne kunde blive skaffede til Veje; saa er dermed dog slet ikke givet noget Bink til Besvarelsen af Spørgsmaalets anden Del, nemlig: hvorledes der den Gang kunde være saa megen Smag og Kunstforstand. Det er jo aldeles vist, at der da ikke fandtes nogen teknisk dannet Haaudværksstand, ja her hjemme næppe nogen, som kunde levere Tegning til en saadan Bygning. Her maa man da først mindes, at der til alle Tider findes sjældne Begavelses, der uden Stole kunne udrette Ting, som almindelige Mennesker ved lang Bejledning skulle opdrages til, og saadanne „Genier“ behøve ingen Tegning. (En Del Uoverensstemmelser, Viniernes mindre Starphed og Renhed tyde ogsaa paa, at St. Knuds Kirkes Bygmester eller Bygmestre, som vi naturligvis ikke kjende, næppe have arbejdet efter en saadan.) Dernæst er det bekjendt, at de første Kirker her i Landet byggedes af fremmede, i nærstående Tilfælde af Englandere, som fra deres Hjem medbragte Forbilleder. Kultur og Smag ere vandrende og slyde sjælden eller aldrig op i nogen Nordbund, uden at Frøet er blevet hidført fra Egne, hvor det alt havde naaet en vis Grad af Modenhed.

I. Kirken i den katolske Tid.

Det er Knud den hellige — Konge fra 1080 til 1086 —, som har lagt Grunden til den første St. Knuds Kirke, og efter hvem den har faaet sit Navn. Han havde valgt den engelske Helgen Alban eller Albanus*) til sin Skytshelgen og havde allerede som Vrins braget Omsorg for, at dennes Ben vare blevene førte her til. Som et midlertidigt Opbevaringssted for disse Relikvier havde Knud tæet stien for det Sted, hvorpaa den nuværende St. Knuds Kirke staar, opført en Trækirke og givet den Navn efter sin Skytshelgen. Men for at berede den erhvervede Stat et værdigere Gjemmested lagde han kort efter tæet vesten for Trækirken Grunden til en Stenkirke, som altsaa maatte blive en anden Albanikirke. Fjorend han imidlertid naaede at faa denne Stenkirke færdig og Relikvierne flyttede derhen, udbrød det Dyr, som endte med, at han og hans Broder Benedikt tilligemed beres tro Mænd den 10de Juli 1086 bleve myrdede i og ved Trækirken, og at de der hvilende Helgenlevninger bleve spredte. Knuds og hans Broder Benedikts Lig bleve jorbede i Trækirken, men da der stete Tærtegn ved Knuds Grav, bleve de snart paa Foranstaltning af Knuds Enke, Abele, igjen optagne og førte hen til den ny Albanikirke, hvor de lagdes i en muret Grav. Munkene Elnoth, som havde været Djævidne til alle disse Begivenheder, siger i den af ham i 1109 skrevne latinske Bog, efter hvilken, samt Knytlunga Saga vi have vore Efterretninger, at hans Ben stedses til Hvile i crypta. Allerede dette tyder paa, at der under den af Knud grundlagte Stenkirke havde været et Rum, som var blevet kaldt Krypt, og det er derefter slet ikke utroligt, at den under Koret nu opførte Underkirke eller Krypt indeslutter det Rum, hvori Konge-Helgenen fandt sit Hvilested, ja at den ved Udgravningen ned til Kryptens Gulv gjenfundne Fortsættelse af Villerne op i Koret til Dels er det samme Murværk, som Knud lod opføre for 800 Aar siden. Og det er denne Omstændighed i Forbindelse med den Antagelse, at Knuds Helgenstrin her har haft Plads igjennem hele Midtaltaleren, som gjør, at man træder ind i dette allerede ved sit dæmpe Lys og sjældne Arkitektur til højtidelige Følleser stemnende Rum med en Fornemmelse af, at man her er langt heafarne Slægter ligesom nærmere end paa noget andet Sted, og en anden Forklaring, at Rummet med sin haft Afslutning for oven er hele den Kirke, som Knud lagde Grunden til, kan kun forhøje denne Stemning. De, som antage det sidste, lade da Munkene i St. Knuds Kloster, som fortatte Knuds Kirke, opføre en ny og større over den oprindelige mindre Kirke, hvilken sidste derved blev en Underkirke. Man lader da denne Over- og Underbygning, som nu er Korpartiet, være hele St. Knuds Kirke, indtil Ofico opførte sin Bygning. Spørdit nu hin Del af Kirken har de samme Mure, Piller og Overhvalvinger, som den Bygning havde, der oprindeligt stod der og udgjorde hele Kirken, maa man lade staa hen, men meget, hvad vi siden skulle komme til, viser os, at Korpartiet er ældre end nogen anden Del af Kirken.

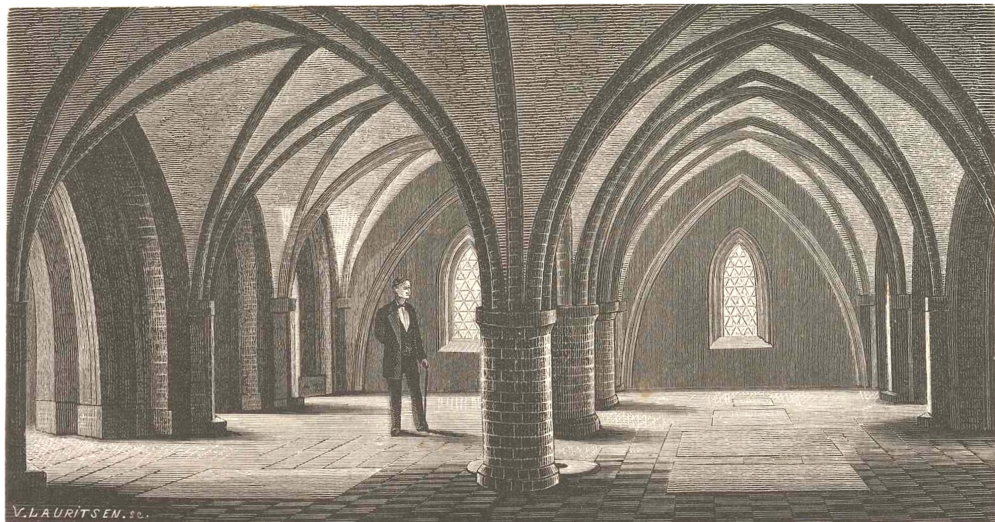
Tærtegnene ved Knuds jorbiste Levninger tiltoge, hans Hellighed kom steds mere i Ky, og flere og flere strømmede til for at finde Lægeboom. Dette bevægede hans Broder, Kong Eric Egebo, til hos Paven at anholde om, at Knud maatte blive optagen iblandt Helgenes Tal. Dette blev ogsaa bevilget, hvorefter Benene atter optoges, og da de bestode den Udprøve, som de bleve underkastede, bleve de den 19de April 1101 med stor Højtidelighed neblagte i et med Overtræk af Metal og paafatte Figurer prydet Strin. Følge Knytlunga Sage blev en lignende Være viist Benedikts jorbiste Levninger. Denne

*) Hvem denne Albanus var, er fortalt i Hovebærket, „Odense i Billeder“, paa Side 29.

Begivenhed — Kanonisation — blev end mærkeligere ved sine Følger; den gav Anledning til, at Knuds Stenkirke ikke blev en St. Albani, men en sankt eller hellig Knuds Kirke, at der stiftedes Broderfaber — Gilber — som toge Knud til Skytspatron, at Dønsje, navnlig paa Knuds Dødsdag, igjennem hele Middelalderen blev Samlingsstedet for aandelig og legemlig syge, som ventede Helbredelse af Andagten ved og Mirakelkraften fra Helgenlevningerne. (Fra disse Sammenkomster og kirkelige Fester — Messer — paa denne Dag er St. Knuds Marled opkommen.) Knuds Estrin fik Plads i eller paa et Alter, hvillet, hvis de ovenfor om Krypten fremsatte Formodninger ere rigtige, vistnok har staaet i Underkirken, medens Benedikts formodentlig er blevet anbragt i det Kapel, som bar hans Navn.

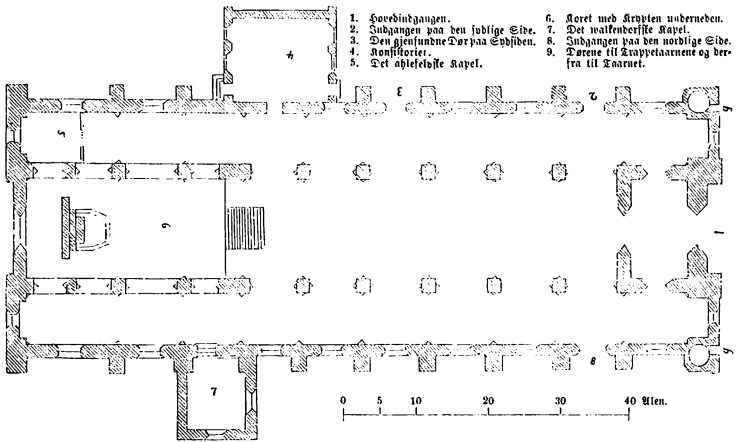
Ligesom man nu ikke hører noget om disse Helgenstrin, førend de gjenfindes i 1582, saaledes er det ogsaa kun lidet, som Historien beretter om den oprindelige St. Knuds Kirke. Dens Stæbne er imidlertid fra Erik Egegods Tid Inyttet til det Kloster, som denne Konge stiftede. I Aaret 1100 forskrev han nemlig 12 Munk fra Klosteret Evesham i England, hvilke han overlod den ny opbyggede Gaard sønden for Stenkirken. I Knýtlinga Saga hedder det, at Dønsje i Erik Egegods Dage havde „fem Stenbygninger med trygge Mure“; da vi nu vide, hvor denne Gaard laa, som Erik overlod sine Munk, og der i den østlige Del af den Bygning — Nr. 32 paa Klingenberg, tilhørende Klædefabrikant Hempel, — som nu staar der, hvor Klosterets Hovedbygning stod, er Epidæbuer og Murskensforbindelse, som tyde paa en høj Grad af Velde; saa er det slet ikke usandsynligt, at vi endnu have væsentlige Levninger af en af disse Stenbygninger og dermed ogsaa af St. Knuds Kloster. Dette Kloster, hvis Munk vare Benediktinere, blev ved Gaver og Privilegier af Konger, kongelige Personer og private snart et af de anseelige og rigeste i Landet, og 1139 gav Erkebiskop Eskild i Lund det Ret til at vælge Biskop, fordi det ejede Stiftets Domskirke, og dets Munk gjorde Tjeneste ved den. Denne Anseelse og Rigdom maa vi betragte som Grunden til, at Kong Niels og enkelte andre kongelige Personer lode sig optage og henleve deres sidste Dage i denne fredlyste trygge Borg. Knuds Stenkirke blev saaledes i Erik Egegods Tid ikke blot „Sankt Knuds Kirke“ men ogsaa en Klosterkirke, og det er Munkesamfundet i dette St. Knuds Kloster, som fuldførte det af deres Skytshelgen begyndte Værk. Hvoilet Omfang denne oprindelige St. Knuds Kirke havde, veed man ikke, men man maa bygge paa de Slutninger, som kunne udbrages af de saa Vint, som Wlnoth og Knýtlinga Saga give, sammenholdte med, hvad Korpartiet endnu kan fortælle en opmærksom Tagtager, men de Resultater, hvortil man paa denne Maade kan komme, ere ovenfor fremsatte. Allerede 1109 forrettedes Gudstjenesten i den ny Kirke under Lyd af Orgel, Fløjter og Harper. Denne Kirke stal vare overgaaet forfættelige Ildsvaader, men da det var en Stenkirke med den Tids tykke Mure, er der slet ingen Grund til at antage, at Murene ikke hver Gang skulde være blevne staaende, og saaledes kunne vi i det tidt nævnte Korparti endnu godt have de oprindelige Mure. At den har været opført af lutter hugne Kampesten, som et enkelt Udtryk hos Wlnoth kunde lade formode, er man i den seneste Tid kommen bort fra.

Den sidste Ildsvaade overgik Kirken, da Hertug Abel af Sønderjylland i 1247 lagde Dønsje i Aste. Det varede den Gang længe, inden Kirken igjen blev i Stand sat, men til Gjengjæld rejste den sig da ogsaa i en langt større og smukkere Stikelse, end den tidligere havde haft. Den større vestlige Galvdel blev nemlig nu først opført og stod i det væsentlige færdig i 1301. Manden, som gjennemførte dette ny store Byggeforetagende, var Gifico, som var Biskop fra 1286. Denne Del af Kirken kaldes derfor ogsaa skundom

Кrypten.

Gisico's Kirke. Midlerne til Byggeforetagendet fik han dels fra Præsterne og Menigheberne i sit Stift, dels ved Afslad, og denne sidste Indtægtskilde flød fra den største Del af hele Norden. Imellem det tidt omtalte ældste Parti af Kirken og Gisico's Bygning have vi et fra begge de nævnte Dele forskjelligt Parti, hvilket skjænes fra de to andre ved sine Uregelmæssigheder, en meget tydelig Revene i den nordlige Mur og svagere Antydninger af Sammenbygning paa den sydlige Side, og det paa begge Sider af Partiet. Disse Spor af Sammenbygningen hidrøre fra, at Forbindelsen med de ældre Mure ikke er flet ved Indmuren i bisse, men ved en Opbyggen imellem dem, hvorefter Reven imellem dette yngste Parti og de tilstøbende ældre Mure er bleven udfyldt med Murfalk. Dette

Kirkens Grundplan.

gaadefulde Parti kan man derfor, som Etatsraad Herholdt udtrykte sig i et Møde i „Tyns Stifts literære Selskab“, kalde det indskudte Parti. At denne Del af Kirken er opført, efterat Gisico havde faaet sin Bygning færdig, er ogsaa i god Overensstemmelse med, at man efter Gisico's Tid i henved 50 Aar vedblev ved Afslad at indsamle Bidrag i Danmark og Sverrige til St. Knuds Kirkes Fuldsjørelse. Der kunde vel, efterat Gisico havde faaet sin Bygning rejst, endnu være meget tilbage at gjøre, men at der var saa meget, at det skulde medtage saa lang Tid, og at der skulde behøves at udføre gjentagne Optraab om at komme Kirken til Hjælp, synes at vidne om et større Byggeforetagende end det, at lægge sidste Haand paa en allerede opført Bygning.

Selve Kirkebygningen, som den nu staar, var altsaa færdig i Midten af det 14de Aarhundrede. Vi vende os derefter til Tilbygningerne. — I Aaret 1357 udførte

tre af Rigets Bisper et Brev, hvorved de give fuldstændig Afslut til alle dem, som ved Gaver betænkte St. Benedikts Kapel i St. Knuds Kirke. Dette er første Gang, at noget Kapel ved Kirken nævnes, hvorfor man maa antage, at St. Benedikts Kapel er det ældste iblandt de flere Tilbygninger, som bleve opførte i den katolske Tid. Der har været delte Meninger, om, hvor dette Kapel har søges, enten paa Nord- eller Sydsiden; der er imidlertid mest, som taler for, at Stiftsprovst Damgaard har Ret, naar han lægger det paa Nordfiden op til det indstubte Parti der, hvor Bueslaget i Sideskibets Mur endnu vidner om en forfunden Tilbygning, og hvor Indgangsdøren fra Kirken til det forfunde Kapel fandtes, indtil den ved Tilmuring under den nu fuldendte Restauration forsoandt. Veligheden er tæt vesten for det walkendorfske Kapel, og de to nærmeste Murstræbere ved denne Tilbygning ere opførte, efterat det oprindelige Kapel var blevet nedrevet, og derved ere de komne til at dække det meste af det nævnte Bueslag. Da det oprindelige Kapel stod, gjorde dette der Tjeneste for Murstræberne, ligesom det walkendorfske Kapel nu gjør det der, hvor de to følgende Murstræbere imod Ost ere indtagne i dette Kapels Sidemure. Det oprindelige Kapels Nedrivelse og et Vindues Anbringelse paa det Sted, hvor Kapellet dækkede Kirkens Mur, er ogsaa Skyld i, at Vinduet nærmest ved Walkendorfs Kapel imod Vest lige over den tilmurede Dør ikke sidder symmetrisk, men for nær ved den senere opførte Murstræber.

Naar man nu, i Modsetning til hvad tidligere Forfattere have gjort gjældende, vil antage, at Korpartiet i en mer eller mindre uforandret Skikkelse er hele den oprindelige St. Knuds Kirke, at Gisco derefter opførte den større vestlige Halbold, men naaede ikke at faa denne sammenbygget med den oprindelige Kirke; saa bliver, som oven for antydet, det indstubte Parti og det til samme støbende Kapel, som vi have ladet blive St. Benedikts Kapel, den næste Del af Kirken. Foruden det sagte er der især to Omstændigheder, som tale for, at Opførelsen af dette Parti og sammes Udbygning er sket samtidig; der blev jo nemlig paa samme Tid, efterat Gisco havde opført sin Bygning, indsamlet Bidrag til St. Knuds Kirkes Fuldendelse og til Benedikts Kapel ved denne, dernæst fandtes ved den store Afgavning i 1866 under den oven for omtalte nu tilmurede Dør ingen Grundsten, hvilket jo maatte have været der, naar denne Nabning til det forfunde Kapel var fremkommen ved et senere Gjennembrud.

Et andet Kapel, som nævnes, hed St. Knuds Kapel, fordi det iblandt flere Skøtshellige var indviet til St. Knud. Det var befojet af Bisop Mogens Krasse ved Aaret 1464. Om dets Veligheden har man heller ikke været enig, men da der ingenjinde har været flere end et Kapel paa Kirkens Nordside, og Benedikts er ældre end St. Knuds Kapel, kan det kun søges paa Sydsiden. Engelstoft og Rumme antage, at det er det nuværende Konfistorium eller den nordlige Ende af den Bygning, som før var Gymnasium, men hvori nu Stiftsbiblioteket findes, og som støder umiddelbart op til Kirkens Sydside, medens Damgaard lægger det tæt vesten for denne Bygning der, hvor der under den sidste Afslutning blev fundet en tidligere udført tilmuret Dør, som nu er bleven gjenaaet. Som Spor af, at her har været en Tilbygning, ses lidt højere oppe paa Sideskibets Mur Levning af et Bueslag. At Damgaard ogsaa her vistnok har Ret, vil fremgaa af følgende: Det er mere end sandsynligt, at Gymnasiebygningen med Konfistoriet er den gamle Klosterbygning, der dannede den østlige af de 4 sammenbyggede Lønger, som indbefattede Klostergaarden. Forholdene ved Benediktinerklosteret var nemlig næsten allevegne saaledes: først rejstes Hovedbygningen, derefter lige over for denne Kirken, som saa sættes i umiddelbar Forbindelse med den egentlige Klosterbygning ved to Tverbygninger, og lang

med disse Løb en overhøvelvet Gang, den saa kaldte Dmgang eller Munkegang. (Smukke Lovninger af en saadan findes endnu i Graabrødre Hospital.) Den historiske Gang vil altsaa her blive: Den af Hellig Knud grundlagte Kirke fuldførtes i sin oprindelige Skikkelse omtrent samtidig med, at Erik Ejegod og det af ham stiftede Munkesamfund rejste Klosters Hovedbygning; denne Hovedbygning (f. S. 7) strakte sig imod Vst hen til den nuværende Gymnasiebygning og stod i Følge et opbevaret Skjøde endnu i hele sin Udstrækning i 1630. Videre er man næppe kommen hærken med Kirken eller Klostret, førend Ofico blev det sidste Forstander og dermed ogsaa Kirkens Berge. Under ham synes Klostret at have naaet sin højeste Velmagt og Anseelse, og derfor kunde han med Kraft tage fat paa at udvide baade Klostret selv og dets Kirke. Det første er da flet ved, at han eller snarere hans Eftermand har opført Forbindelsesbygninger baade imod Vst og Vest imellem Kirken og Klosters Hovedbygning. Den vestlige med sin Dmgang løbte til Kirken der, hvor nu Indgangsdøren nærmest Taarnet findes; (de sidste Resten af denne Lværbygning forsvandt i 1619, hvorefter Grunden tilligemed Gaardspladsen og den Grund, hvorpaa den senere nedrevne Del af Hovedbygningen stod, kom til at udgjøre Gymnasiehaven, der nu er lagt sammen med Kirkegaarden,) den østlige Forbindelsesbygning bliver da Gymnasiebygningen med Konfistoriet. Af fire Kilder veed man, at denne Bygning oprindelig var to Etager. At den er bygget paa samme Løb som den Del af Kirken, hvortil den støder — det indskudte Parti —, fremgaar af følgende: De to Hvelvingsfag af Kirkenuren, hvortil Konfistoriet støder, vise tydeligt, at der aldrig har været noget Bindue i disse Fag. Dette Stykke af Kirkens Mur har altsaa fra Begyndelsen været bestemt til at dækkes af en tilstødende Bygning. Det næste Bindue imod Vest i Sideskibet er kun et Halvindue, og det er synligt, at det altid har været faaledes. Nu overføres Muren tæt neden for Binduet af Konfistoriets Tag, der ikke tilføder nogen Forbygning af Binduet. En lignende Hindring maa have været tilstede fra Begyndelsen, og det er Klosters østlige Hus, der her i en Brede af 10 til 12 Alen har optaget Pladsen for de to manglende Binduer, og det er Dmgangen, som har tvunget Bygmesteren til at forfærte det følgende Bindue. Gymnasiebygningen har nu en Dybde af 16½ Alen; en saadan Dybde har intet af de gamle Klosterhuse haft; det er Dmgangen, der ved en senere Ombygning er indtaget med i den nuværende Gymnasiebygning, som har givet denne sin nuværende Brede. Døren, hvorigennem Munkene fra den øverste Etage gik ind i deres Kirke, er den tilnævede Aabning, som inde i Kirken ses over Døren til Konfistoriet, og det er rimeligt, at her inden for var det Pulpitur, som Mogens Krasse lod opføre ved Aaret 1465. Gymnasiet's øverste Etage forsvandt ved Reparationen 1755; den over Konfistoriet var allerede tidligere borttagen. Af det sagte følger, at Gymnasiebygningen er lige saa gammel som det indskudte Parti, altsaa fra Tiden imellem 1300 og 1360, dernæst, at efterdem Mogens Krasse først ved Aaret 1464 byggede sit Kapel, kan dette ikke være det samme som Konfistoriet, der jo er i Enden af Gymnasiebygningen. Mogens Krasses eller St. Knuds Kapel maa altsaa søges paa et andet Sted paa Sydsiden, og her er da ved den sidste store Restauration fremkommet Spor af to Gjenmænd af Muren, som man tidligere ikke kendte. Det ene er oven for omtalt; Sporet af det andet ses indvendig i Kirken under det andet Bindue fra Indgangsdøren paa denne Side og bestaar i to ikke store Bueslag. Det bliver derefter noget tvivlsomt, om det nævnte Kapel har ligget paa det Sted, som oven for er betegnet, nemlig, tæt vest for Gymnasiebygningen, eller hvor Bueslagene findes længere imod Vest. Denne Tilbygning, som synes at have været meget mindre end Benedikt's Kapel, er mærkelig derved, at ved dens Nedrivning i 1582 fandt

man Høljenskrine i det der staaende Alter. Hvad det andet har været for et Kapel, derom vides slet intet. De sidste Levinger af St. Knuds Kapel bleve først nedbrudte samtidig med Resterne af den vestlige Kværbygning, nemlig 1619. Da man bortfjærnede Levingerne af Kapellet nærmest ved Gymnasiet, glemte man at opføre den Murstræber, som tidligere erstatte des af Kapellet; nu er denne Mangel bleven afhjulpen. Den vestlige Kværbygning havde efterladt sig Spor i den Deformitet, som indtil den sidste store Restauration fandtes i den nederste Del af det søndre Trappetaarn. Endnu maa med Hensyn til Gjenembrud i Kirkenmuren, som tyde hen paa Tilbygninger og forfaldne Indgange bemærkes, at der paa Sydsiden østen for Konsistoriet findes en tilmuret Dør. Disse Tilbygninger bleve i den katolske Tid enten brugte til Messetjeneste for et eller andet Broderstabs eller til Altertjeneste for en eller anden Hølg; men deraf følger, at de efter Reformationen, da man kun havde Brug for et Alter, og Silberne opløstes, maatte blive overskjødte. De bleve derfor først fralukkede og senere nedrevne. Ved Fralukkelsen var der blevet en lille Abning tilbage, hvorigennem man kunde komme ind i det tomme Rum, og denne er først bleven tilmuret ved den endelige Redrivelse. Derfor finder man et Par Steder, hvor Tilbygningerne have staaet i Forbindelse med Kirken ved større Abninger, to Tilmuringer, og den Omstændighed, at Murforbindelsen i den større Del af Luffet er den antike, men den i den tilbageblevne lille Abning den moderne, beviser Vigtigheden af denne Antagelse. I et af disse Kapeller holdt det fynste Præstestab efter Reformationen sine Møder, men da dette blev nedrevet, udvirkede Lensmanden paa St. Knuds Kloster, den bekjendte Niels Raas, at den nordlige Ende af Klosters østlige Sidebygning blev overladt den fynste Gjestliggøhed til Samlingssted, hvorefter Kristian IV. gav den øvrige Del af Huset til det af ham i Ødense oprettede Gymnasium, og saaledes blev denne gamle Klosterbygning baade Konsistorium og Gymnasium.

I den katolske Tid havde Kirken intet Taarn, men affluttedes paa begge Ender ved tattede Gavle, og paa Vestenden fandtes formodentlig desuden enten en stor Kugle eller en Klokketof. De nuværende Gavlure, hver med sit store Bindue, ere heller ikke de oprindelige, men de skrive sig dog sandsynligvis fra den Tid, hvorom hidtil har været Tale.

II. Kirken efter Reformationen

og indtil den i 1618 blev Sognekirke, (Eiden da den stod i Forhold til Klost.).

St. Knuds Kirke havde saaledes, med Undtagelse af Tilbygningerne og Taarnet, igjennem det meste af Middelalderens to sidste Aarhundreder i alt væsentlig samme Stillelse, som den nu har, og man kunde altsaa gjerne, før vi gaa over til det næste Afsnit af dens Historie, give en Beskrivelse af den. Men før at Læserne kunne faa en samlet Oversigt over hele Kirkebygningen, som den nu staa, opsatte vi dog denne Beskrivelse, indtil vi have gjort Besjendstabs med alle de større Forandringer, som Kirken i Tidens Løb til Dato har undergaaet.

Som bemærket, var det nærmest St. Knuds Kloster, som havde bygget og derefter ogsaa ejede Kirken, og det var foruden dette Munkefamsund kun et enkelt Broderstabs eller Gilde, som her havde nogen Gudstjeneste. Menighedens Kirke var først Albani Kirke, — den oprindelige Trækirke var bleven afføst af en Stenkirke —, og da denne forfaldt, henvistes

Albani Menighed til Graabøvre Kirke. Efter Reformationen tog Kongen St. Knuds Kloster som et til Kronen hjemfaldet Len; han overdrog Bestyrelsen deraf til Klosters sidste Prior, Kristen Poulsen, der af Regeringen brugtes paa forskjellig Maade til Gjennemførelse af den ny Kongens Orden. I Kristen Poulsens Tid — har neblagde først i 1572 sit Embede — blev Kirken ret godt vedligeholdt, ja den blev endogsaa i Kristian den tredies Tid prydet med et Taarn. I Aaret 1558 gav denne Konge nemlig Kristen Poulsen Tilladelse til at nedbryde Albani Taarn og at bruge dets Sten til Opsørelse af et Taarn paa St. Knuds Kirke, hvori Kirkens Kloster kunde ophænges, og det, at Murene i det nuværende Taarn tilbels ere opførte af ituslagne Sten og ikke have Spor af Middelalderens „Munkerverband“, tyde paa, at dette ogsaa er slet, saa at Taarnet altsaa er fra en langt nyere Tid end selve Kirken. Da Klosteret efter 1572 var blevet overdraget til Kongens

St. Knuds Kirke.

Ransler som et frit Lønningslen, var der ingen, som anerkjendte nogen Forpligtelse til at betalte noget paa Kirken. Fra Aar efter, at Niels Raas havde faaet dette Len, befandtes Kirken i en yderst forfalden Tilstand; man havde oplagt Tegls paa den hele nordre Side. Efterat Frederik den anden ved den store Forleningshøjtidelighed i 1580 personlig havde overbeviist sig om Kirkens brostjælbige Tilstand, befalede han i 1581, at samtlige Landsbykirker i Fyn og Langeland skulde komme St. Knuds Kirke til Hjælp med Halvparten af

deres Kirketiende og andre Indkomster i dette Aar. Niels Raas forestod Arbejdet, der iblandt andet bestod i Rebrydelsen af Benedikts Kapel paa Nordsiden og St. Knuds paa Sydsiden, og formodentlig ogsaa i Kryptens Afbrudelse, idet man borttog dens Svælvinger, fandte Gulvet til omtrent samme Højde, hvori Gulvet i den øvrige Kirke laa, og fyldte Rummet med Unbtagselse af den lille Begravelseskjælder, som indtil Kryptens Gjenopførelse fandtes i den østlige Ende, med Jord. Det fyldte Rum benyttedes til Begravelser, og den Omstændighed, at den ældste Begravelse i Koret, nemlig Grev Dohnas's, er fra 1584, taler meget for, at Kryptens Udelæggelse falder sammen med disse Arbejder, der, efter hvad man kan skjønne, paa Grund af manglende Midler mere have bestaaet i at bryde ned end at bygge op og i Stand sætte. Pastor Helms har i en Avisartikel ikke blot henført Kryptens Udelæggelse til denne Tid og disse Arbejder, men ogsaa udtalt Formodning om, at Benedikt's og Knuds Kapeller kunne have været Krypten, hvoraf igjen følger, at det var her, at Helgenstruene fandtes; dog, dette maa man lade staa hen, efter som de omtalte Spor af Tilbygninger og andre historiske Beviser tale herimod. At Lensmændene paa St. Knuds Kloster ikke synes at have haft nogen Forpligtelse til at vedligeholde dets Kirke, fremgaar ikke blot af den Omstændighed, at de lode Kirken forfalde, men ogsaa deraf, at Kegeringsraaderne i Kristian den fjerdes Mindreaarighed henlagde et Par Sognes Kongetiender til Gudstjenestens Fortsættelse i Kirken. Uagtet Klosteret var blevet neblagt, og der ikke var henlagt nogen Sognemenighed til Kirken, ophørte nemlig ikke al Gudstjeneste i den, idet den ligeledes fra Klosteret udgaaede Latinskole benyttede den til daglige Andagtsøvelser, og dens Disciple her gif til Alters hver Dnsdag, ligesom her ogsaa blev holdt anden Gudstjeneste, og enkelte kirkelige Handlinger bleve foretagne. I denne Periode blev saaledes ikke blot Grev Dohna begravet i Koret, men Kristian den tredies Lig blev fra Kolbinghus ført her til og den 3die Februar 1559 bisat i St. Knuds Kirke, formodentlig i Krypten, hvorfra det 20 Aar senere førtes til Roskilde Domkirke. Endnu maa her bemærkes, at Ejler Brøckenhuis til Nafteballe i 1591 til Kinde om sin Moders Søster, som ligger begravet der i Kirken, skænkede den endnu havende smukke Præbistestol.

III. Kirken som Sognekirke fra 1618 til Afskaffelsen fra 1750 til 1757.

Ved kongelig Anordning af 12te Marts 1618 udtraadte St. Knuds Kirke ganske af Forholdet til Lenet og overdroges til Albani Menighed, hvis Sognekirke siden den gamle Albani Kirkes Rebræggelse i Kristian den tredies Tid havde været Graabrødre Kirke. En Del af denne sidste Kirkes Indtægter overførtes til den ny Sognekirke, men de vare ingenlunde tilstrækkelige til dennes Afskaffelse og Vedligeholdelse. Kirkens Overdragelse var ingen Gave, thi Graabrødre Kirke var nylig bleven sat i en forfærlig Stand, medens St. Knuds Kirke var yderst forfalden, og, fordi denne sidste var noget større, vilde den ogsaa regelmæssig kræve noget mere til sin Vedligeholdelse. Det haare i denne Anordning søgte Kongen at formilde ved det dobbelte Tilfagn, at Menigheden selv maatte vælge sin Sognepræst, og at Kirken skulde blive „repareret“ og „forbedret“, førend den overdroges til Menigheden. Reparationens Omfang giver os et Billede af den brøstfaldige Tilstand, hvori Kirken da befandtes. Paa Nøvestribet og begge Sidskibene blev Taget omlagt, og Spærrene fornyede; den nordre Side beholdt Teglaget, paa den søndre oplagdes 80 Spbd. Bly. Det mindre

Spir over Kirkens Mellemkor blev nedtaget og opsat af nyt; det høje Spir paa Taarnet blev i Stand sat. Stormkloffen, som tilhørte Byen, flyttedes fra Graabødre Kirke til St. Knuds; senere (1684) afflod Byen Stormkloffen til Kirken for 200 Rd. Vest bryffærlig var dog Kirkens Murværk. Kirken havde endnu sin Indgang aaben i den vestre Ende og beholdt den; paa den tunge Egedør, som Kirken besøftede, var anbragt en Løve med en Tærning. Ligeledes beholdt Taarnet det høje Bindue; det blev først tilmuret 1685. Det tilsvarende Bindue i Kirkens østre Gavl dog Alteret forblev ligeledes utilmuret helt igjennem; den Tilmurning, som indtil den sidste store Restauration udfyldte den nederste Halvdel af Binduesaabningen, er foretagen langt senere. Uden for den store Kirkedør i Vestenden blev opført et Stur til Bestyttelse imod Træk. Det var kun lidet, med 2 Kobbelt Spær, og da det kaldes et „Svøb eller Afværning for Taarn døren“, saa synes det ikke en Gang at have været forsynet med Loft og Dør ud mod Kirkegaarden. Inde i Kirken kom der ny Stole. Mogens Krasses Pulpitur forblev uforandret, kun Trappen dertil fornyedes. Et nyt Orgel af Johan Lorents i Kjøbenhavn blev anskaffet for 2411 Rd. 4 s. og fik Plads i den vestre Ende; Døgningen til det var ad den nordre Taarntrappe. Denne Betsotning affholdtes af frivillige Bidrag fra Byens Borgere og andre Kirkens Betyndere. Kirken fik da ogsaa sin nuværende Døbefond og 2 store Messing-Dybselager til Alteret. Foruden Orgelet kostede denne Reparation 4556 Rd. 2 Mk., som indkom dels ved Gaver og dels ved en Skat, som Kongen paalagde Stiftets Kirker til Dækning af det Laan, stort 2625 Rd., hvormed han havde forstrakt Kirken. Reparationen stod paa i 7 Aar, men i Hovedsagen var den fuldført i de to første, og allerede Spndagen efter Nyaar 1619 toges den i Brug af Menigheden. I dette Aar opførtes ogsaa det nu nedbrudte Baabenhüs uden for den nordlige Indgangsdør. Dets Sidenmure var en Forlængelse af de to næst sidste Murstræber paa den nordre Side imod Vest, og Huset optog Pladsen for et af Sidskibets Binduer, der erstattes ved det rosetformede Bindue med den skjønne Indfatning, som nu atter er kommet frem over denne Indgangsdør. Huset var 11 Alen bredt og 10 Alen langt.

Da denne Udygning nu for bestandig er forsvunden, ville vi her tage Afsted med den med følgende nærmere Beskrivelse. Det oprindelige Tegtag ombyttedes med Bly, de oprindelige Binduer imod Vest og Øst tilmuredes, og Murinderne paa Gavlens mod Nord fjernedes ved samme Lejlighed; om alt dette vidnede Frederik den fjerdes Navnetræk og Kartetallet 1754, som tilligemed Kristian den fjerdes Navnetræk saas paa Siden ud imod Flaahøden. Nummet fik kun et sparsomt Lys fra et lille rundt Bindue over Døren. Denne Mangel paa Lys gjorde, at enten den indre eller (som oftest) den ydre Dør altid maatte staa aaben. For at raade Bod paa denne Ulempe opførtes i 1860 et Stillerrum, hvis tre Indgangsdøre vare forsynede med Ruder, saaledes at de bestandig kunde holdes lukkede og give Lys ind i det Rum, der som en mindre Forstue fandtes imellem Stillerrummet og Kirkens indre Dør. Dette Baabenhüs, som alene var opført for at forebygge Træk, var, som det nu stod, med sin forholdsvis høje Tagrejsning, sine tunge Murslader uden Binduer og sin usjønne Portal, aldeles ingen Prydelse for Kirken, og, da nu den gamle Indgangsdør i den vestlige Gavl er bleven gjenaabnet og en Forstue indensfor er bleven indrettet, ogsaa næsten ganske overflødig. I Stedet for den vanprydenne Tilbygning ses nu den oprindelige Dør med sin rige Beskyning af fliskeviis røde og sort glaserede Sten og det ovenfor omtalte rosetformede Bindue.

Fra 1582 til 1619 havde Kirken ingen andre Tilbygninger end Klosters østlige Sidelænge, den senere Gymnasiebygning, men efter at Baabenhüset var bleven opført, varede det ikke

længe, før den fik en anden Tilbygning mod Nord i Walkendorfs Kapel. Den Plads, som anvistes denne Tilbygning, var betinget af den Gaard, som Oluf Bager i 1581 havde opført tæt op til Kirken omtrent der, hvor nu Mindesmærket over Jens Benzou og Hustru findes. — Om denne Gaard er fortalt i Hovedværket, „Dense i Billeber“, paa Side 5, 26, 27 og 29. — Nibder Henning Walkendorf til Glorup, † 1658, købte af Kirken i 1632 Grunden til dette Begravelseskapel for 160 flette Daler, opførte Bygningen i det følgende Aar og overdrog i 1655 en Bondegaard i Ørsted til Kirken, imod at denne skulde vedligeholde Kapellet. Gaarden, som havde et Tilliggende af 7 Ader. 2 Alb. Hartkorn, folgtes i 1777 for 750 Rd. til Frederikslund, hvilken Sum indestaar i Ørsted Kirke og den sidstnævnte Ejendom. Kirken har saaledes en juridisk Forpligtelse til at vedligeholde Kapellet, og dette var en af Grundene, som i Striden om dets Bevarelse eller Nedrivelse fremsførtes for at restavere det; fremdeles blev der i samme Retning gjort gjaldende, at det vedligørende afbrøder Nordens lange Perspektiv, skjuler noget af Uregelmæssighederne i det indstøbte Parti, hvortil det støder, og danner ved sin massive Underdel en Modvægt imod det tunge Taarn. Efterat Ministeriet har bestemt, at det skulde blive staende, er det blevet i Stand sat i Dørensstemmelse med den af Arkitekt Lendorf forfattede Tegning — Kunstfjønnet havde dømt det til Nedbrydelse, hvorfor det lige saa lidt som nogen anden Tilbygning fandtes paa Profesfor Herholdts Tegninger, hvilke ellers ere bleve fulgte ved de udsorte Restavationsarbejder. — Kapellet's Sidemure ere en Forlængelse af to Murstræbere; dets Grundflade er 10 Gange 11 Alen, og dets Mure have samme Højde som Muren i Kirkens Sidsite, men dets Tag rækker højere op end Sidsite's, dog kommer det ikke i Berøring dermed. Den nederste Del af Muren er opført af store tilhugne Kampesten, med hvilket Materiale ogsaa begge Sjørner helt op ere styrkede. Den øvrige Mur er opført af røde Mursten i 2 Afdelinger eller Etager med to Aader Vinduer, af hvilke de nederste bringe Lys ind i det egentlige Kapel, medens de øverste ikke have anden Bestemmelse end at give Lys over Svælvingen og at bringe Afvæjling i den udvendige Murflade. Murene afluttes nu for oven i tre Gavl, der ere prydede med Sandstens Indlægninger i Kristian den fjerdes Stil, samt med Stifterens og hans tvende første Husruers Vaabner, udhugne i samme Materiale. — (Kapellet's Stil ses i øvrigt i Billebet af Kirkens Ader.) Indtil den nu fuldenste Restavation henstod Kapellet med sit stejle Tegtag og sine to høje Gavl uforandret, som det blev opført i 1633. Nflandsstiftelsen har bestaaet i Murenes Udbring Tagværkets Formyelse, hvorved Teglet blev ombyttet med Kobber, Opførelsen af den østlige Gavl, og Indsættelse af Vinduer i den østlige Side og det store i den nordlige; de første manglede, fordi den ovenfor omtalte Nabobygning's umiddelbare Nærhed hverken gav Plads til Gavl eller Vinduer paa denne Side. Vinduerne ere holdte i Mundbuestil. Det Andre er ogsaa bleven i Stand sat. I det egentlige Kapel fandtes et stort og kostbart Epitafium over Baron Wittinghof til Schelenborg, † 1691, og hans tilligemed flere til denne Familie hørende Liglister havde her Plads, medens Stifterens, Henning Walkendorfs, og hans Families Liglister vare af den nævnte Wittinghof bleve trængte ned i Kjælderrummet. (Mere herom under Kirkens Mindesmærker). Endstjont Kirken ikke havde nogen Forpligtelse til at vedligeholde Kisterne og Gravtaalen, har den dog besøjet deres Restavation og ladet Mindesmærket gjenopsætte; det har nu Plads foran den østlige Væg, medens det før stod foran den nordlige og dækkede den Murflade, hvori det ny større Vindue derteds er blevet anbragt. Til Kapellet's forskellige Num fore 3 Døre ind fra Kirken, hvis Sidemur saaledes for denne Tilbygning's Skyld er bleven gjennembrudt paa 3 Steder. Tidligere var Indgangen til Kjælderen spærret ved de foran anbragte sorte Stole i Sidsite, nu er den fri. Den anden Indgang, hvortil nogle

Trappetrin føre op, er lukket ved Jernbøre af sirlig smøbet Arbejde, der bære Henning Walkendorfs Navn og Årstallet 1636. Den tredie Indgang fører ind til Rummet over Kapellets Svølvning. Istandfattelsen har kostet omtrent 8000 *R.*

Med Undtagelse af, at Niels Kaas's Altertavle i 1649 afløstes af Henrik Gylbenstjarnes, vide vi intet at anføre om Kirken før end 1696, da den under Biskop Kingo undergik en Hovedreparation; Kirkens Hovedspir, som da af Bøpfkalbidighed var nedfaldet, (i Faldet ihjelslog det en Skolebispel,) blev igjen opfat, og Kirken indvendig udbedret. Ved denne Lejlighed blev Helgenstrinene, som i 1582 vare blevene indfattede i Muren bag ved Alteret, fremtagne; de stode oprejst, saa at deres Indhold var sunket sammen i en Høb i den nederste Ende. Kisterne bleve i Stiftsøvrighedens Overværelse undersøgte af Professor ved Gymnasiet, Jakob Birkerød. Ny Kister eller Kasser bleve satte uden om de oprindelige gamle Estrin, som vare berøvede alle deres Prydelser. Der indlagdes ved denne Lejlighed nogle Bers, hvoraf fers, at man stod i den Formening, at det ene Estrin indeholdt St. Albans Levninger. — Kingo førte Strid med Magistraten om Kirkens Tilfyn og Bestyrelse, men uagtet han udvirkede et Kongebud herom, vedblev dog Kirken lige til 1814 at staa i en søregen Stilling under Magistratens Forsvar. Menighedens af Kristian den fjerde givne Ret til igjennem Magistraten at vælge Præst gif tabt efter Cenevaldens Indførelse. I denne Periode blev Kirken stærkt benyttet til Begravelser, og Teglaget paa den nordre Side blev ombyttet med et af Bly.

IV. Istandfattelsen i Frederik den femtes Tid.

Frederik den femte gjæstede Odense i 1747 og tog da Kirken i Tilsyn; han fandt, at den ikke svarede til Tidens Fordringer. Efter at Mancelliet havde bevøjet med Stiftsøvrigheden om denne Sag, blev det overdraget til Magistraten at besørge Kirkens Restauration. Denne stod paa i 7 Aar, fra 1750 til 1757, og levedes især af Borgmester Martfeldt, som førte Regnskabets saa slet, at man ikke ved, hvad disse Arbejder have kostet. Selve Istandfattelsen, der heldigviis kun angik det Indre, gif ud paa at modernisere Kirken i den da brugelige Rokokoistil og blev derved udelæggende for Kirkens oprindelige, vel gjennemførte Episkopiistil. Denne Restauration er saaledes et Vidnesbyrd om den Tid's Smagløshed, Mangel paa Kunstforstand og Agtelse for historiske Minder. Murene bleve udbedrede og paa dem anbragtes firfandede med Ornamente i Rokokoistil prydede Gipsrammer, hvori man formodentlig har haft i Sinde at indfætte de Gravsten, som ikke kunde forblive paa deres oprindelige Plads, hvilket dog kun blev Tilfældet med en saare liden Del af dem. De store Piller i Kirken, hvorpaa Hvalvingerne hvile, bleve afslattede, idet Halvsøjlerne med deres uforgjævelig skønne Ledføjninger bleve afhuggede. De afslattede Sider bleve for oven afluttede med et Slags Krans; heldigviis skaanede man dog de øverste Dele af Halvsøjlerne, som løbe op ad Pillerne og desfra sprede sig ud over Hvalvingerne. Imellem den nordlige Række Piller, dem paa begge Sider af Storsdøren og den brede Gang foran denne, samt under Orgelet bleve Pulpiturstole anbragte, hvilke -- i Folkemunde bleve de kaldte Fuglebure -- skjulte en Del af den tilbageblevne Ledføjning. Mogens Krafte's Pulpiturstole i Koret bleve erstattede ved ny, ligesaa det gamle Brystværk foran Koret ved en ny Balustrade, og et nyt Brystværk, det samme som endnu staa, sættes

omkring Orgelet. Pulpiturstolene vare i to Etager. Ogsaa nebe i Kirken kom der ny Stolestader. Altertaablen blev restaureret. Ved venstre Side af Alteret var i Muren anbragt et højt mærkeligt Stab fra det 14de Aarhundrede, hvilket findes kobberstøbt i Birchodii Monumenta Othiniensis*); foruden Urtepotter med Blomster i og de tre Løyer i det danske Vaaben var det prydet med Bisp Nikolaus's, Kong Valdemar Atterdags, Dronning Helvigs og St. Knuds udskaarne Billeber. Med de heri værende gamle, men historisk værdifulde Gjenstande, saasom en katolsk Bispeskaabe, blev Stabet under Restaurationen bortfolgt ved offentlig Auktion, fordi det ikke længer „passede“. I denne Periode fik Kirken et nyt Orgel, som blev bygget af en A. Worm, der boede i Nærheden af Vejle; han fik derfor 2000 Rd., hvoraf 500 betalte med det gamle Orgel.

Endelig omlagdes ogsaa ved denne Lejlighed Kirkens Gulv, og mange af de under samme værende Grave bleve paa ny opbyggede. Med Ligestenene over disse Begravelser, hoormed Guldet overalt var opfyldt, foretoges ligeledes en stor Forandring, idet mange borttoges og folgtes, andre bleve afflebne og ombannede og derefter igjen neblagde i Kirkens Gange. Disse Sten vare kjendelige derpaa, at der paa dem var udhugget: „1753 — R.“, hvilket vel skal betyde: restaureret 1753. Vel bleve nogle af disse forsynede med ny Indskrifter, men ogsaa her gif man usofvarlig til Værk, idet man i Stedet for de oprindelige Indskrifter, hvoraf mange vare paa Latin, satte fortorrede danske, som desuden tit vare fejlsulde. Paa de fleste Ligesten var der ikke blot indhugget en lang Indskrift, men for det meste ogsaa Vaabner, Symboler, ja stundom Figurer i Legemsstørrelse, som havde nogen Lighed med den Mand eller Kvinde, om hvem Stenen skulde minde. Ikkun faare faa Ligesten, som Biskopperne Hans Michelsen's og Rudolf Roth's, ere blevene bevarede i deres oprindelige Stikkelse; en enkelt er dog under den sidste store Restauration atter saaledes bragt frem for Dagens Lys ved blot at vende den om; man havde nemlig her lagt Bagstiben opad. Andre kjende vi fra Birkerøernes oven for omtalte efterlatte Tegninger og Optegnelser, og enkelte af disse Afbildninger ere gaaede over i senere Værker, saasom Rejsen's „danske Atlas“ og Myrup's „antiquariske Rejse.“ De opbehandlede Ligesten ere ved den sidste Restauration enten blevene lagte i Kryptens eller Kirkens Gulv. Forresten var en Omlægning af Kirkens Gulv i 1750 bleven en Nødvendighed, thi Ligestenene laa dels op og ned, saa man let kunde snuble over dem, dels vare de itu slaæde, saa man refikerede at falde ned i de aabne Gravlamre.

Man veed som sagt ikke, hvor meget denne Hovedreparation har kostet; en ikke sikker Angivelse i Kirkens Arkiv siger: „Udgifterne kunne ikke regnes ringere end 15,600 Rd. Kirken fik herved en Gjæld paa omtrent 13,000 Rd.

*) Professor ved Gymnasiet Jakob Birkerød, † 1688, havde tre Sønner, Jens, Jakob og Thomas, som hver paa sin Viis have givet os værdifulde Bidrag til Denske Bys Historie; Jens, bop som Biskop i Aalborg 1708, afstred Indskrifter og nedstred historiske Notiser, om hvad mærkeligt der da fandtes, Jakob, der drukkede som ung ved at bade i Seinen, aftegnede Gravstene og Mindesmærker og stak eller lod dem stikke i Kobber, (Afskrifterne og de tilhørende Oplysninger findes i Manuscript under Navn af Monumenta et Inscriptiones Othiniensis, som altsaa ere et Sings „Denske i Billeber.“) Thomas, bop som Rektor ved Denske Skole 1731, har idelant andet udgivet Wetholts Bog og efterladt sig en haandstreven Samling om Kirker og Markværdis; beider i Tyn, hvilken Samling er bleven meget forpget ved hans Søn, Jakob Birkerød (den yngre), † 1737 som Landsdommer i Tyn.

V. Kirkens Historie fra 1757

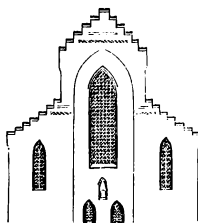
til den nu fuldendte Restauration.

Kirken var kommen saaledes i Gjæld, at, da det store Spir i 1783 var faldefærdigt, saa den sig ikke i Stand til at udrede de Beføstninger, som sammens Nstandsættelse vilde medføre. Der var allerede Tale om helt at nedtage det, da en Rigmænd, Kjøbmand Peter Gilschou, og hans Husfru kom den betrængte Kirke til Hjælp, idet de skænkede 10,000 Rbd. til Opførelse af et nyt Spir. Kirken havde hidtil haft 6 Spir, nemlig foruden det store fire mindre Hjørnespir og et større over Koret, men nu bestemtes, at der for Fremtiden kun skulde være et, og at den i det østlige Spir hængende saa kaldte Stklokke, der blev ringet fra Koret, skulde henflyttes til de andre Klokker i det store Laarn. Rebbrydelsen begyndte den 1ste December 1783, og efter to Mars Forløb var man kommen saa vidt, at man den 8de November 1785 kunde opfatte den ny Fløjstang. Ligeom i 1696 blev ogsaa denne Gang i Anglen indlagt Vers, (i 1696 af Bisfop Ringo, i 1785 af Bisfop Ramus), samt en Fortegnelse over, hvem der da var Stiftsøvrighed, Præster o. s. v. (Under denne Restauration kaldt en Blytællerlærting ned og slog sig ihjel.) Men Kirkens Brøst var dermed ikke afhjulpen. I 1790 beandtens nemlig Taget paa Højskibet saa brøstfærdigt, at det ikke lod sig i Stand sætte; Tømmerværk, Bjælder og Lægter vare desuden saa raadne i Ende og Sammensøjningerne, at det var sandsynligt, at Taget en Gang i en Storm skulde falde ned. Den høje og stejle Rejsning, som Taget da havde, var til Dels Skyld i denne Brøstfærdighed. Spærværket var da 16½ Alen, og Bygningens Dybde kun 18 Alen, hvilket forarsagede, at Blyets store Tyngde bragte det til at stride, naar Sømmene, hvormed det var fasthæftet, forrustedes. Vandet trængte ind igjennem Abningerne og gjorde Skade paa Mur- og Tømmerværk. I Aarene 1791 og 92 omlagdes derfor dette Lag. Det blev sanket c. 3 Alen. Denne Nstandsættelse kostede omtrent 8000 Rbd. Kirkens økonomiske Forfatning blev saaledes stedse stettere, hvorfor Kirken i 1793 blev fritagen for Katedralskolens Vedligeholdelse. — Om det Forhold, som havde fundet Sted imellem Kirken og Latinskolen, se Hovedværket: „Odense i Billeder“, Side 56 og 57. — Beføstningerne i de nærmest følgende Aar bestredes af private. I 1797 blev der paa Præbistolen, som under den store Reparation fra 1750 til 1757 ogsaa, dog uden at skamfjændes, var bleven noget forandret, samt paa Stranken foran Koret anbragt en Del Jorgyrdninger, som befoftedes af Strædbærmester Johannes Møller, der boede i Nr. 18 paa Vestergade. Kjøbmand Peter Gilschou's Enke gav 1801 2000 Rbd., hvorfor Orgelet, Stolestaderne o. m. bleve opmalede og til Dels forgyldte. — Den 31te August 1806 slog Lynsiden ned i Taarnet og bestabigede et Par Hjul i Uret og Meddelelsesmidlet derfra til en Urtime inde i Kirken under Orgelet og til to Klokker bagved. Meddelelsesmidlet er siden igen blevet i Stand sat. Smidlertid bevirkede denne Begivenhed, at der i Aaret 1807 for frivillige Bidrag anbragtes en Lynafleder paa Kirken. Taget er senere blevet efterset og udbedret i 1819, 26 og 38; i 1826 blev Kirken kalfet; i 1834 blev den øverste Del af Taarnet imod Syd udhugget og ny Stene indsat, samt Spirets Kobbertag udbedret.

VI. Kirkens Omgiwelser.

Da der er givet formentlig tilstrækkelige Oplysninger om Kapellerne og andre Tilbygninger ved Kirken, fortaas her ved Omgiwelserne ikke dem, som stode og stode umiddel-

bart op til Kirken, men dem, der begrænsede den Plads — Kirkegaarden og Klostergaarden —, hvorpaa Kirken staaer. Syd for Kirken laa Klosters Gøvedbygning, imod Vest Klosterstolen, senere Odense Latinskole, nu Odense Drenges-Borger-skole, og for den sydlige Ende af denne en lille gammel Bygning, som kaldtes den danske Skole, hvilken igjennem lange Tider var Byens eneste offentlige Skole; den blev nedreven for en halv Aars Tid, og Grundten lagt sammen med Pladsen Klingenberg, paa hvilken muligens en Gang Kirkens Kloster have været anbragte i et Stillads. Nord for Kirken laa den store Bygning, som Biskop Jens Andersen Beldenal lod opføre i Aaret 1518, og som sidst var Odense private Realskole. Forat Kirken kunde komme til at ligge frit ud imod Pladsen foran -- Flakhaven — kjøbte Kommunen Gaarden og lod den i 1857 nedbryde. Biskoppen

Den østlige Gavl.

opførte denne Bygning paa selve Kirkegaarden, som den Gang strakte sig lige over til den lave Forbygning til Skolen ved Naabhuset, saa at altsaa den Del af det store Torv, som ligger imellem Kirkegaarden og den sidst nævnte Skolegaard var Kirkegaard. Den nuværende Skolebygning fandtes da ikke, men hvor den lave Forbygning staaer, stod en stor Stenbygning, som Biskop Mogens Kræffe skænkede til den Præst, som blev ansat ved hans Kapel — s. S. 10 —; de tilstodende Smaahuse gjorde han til en Stiftelse. Gøvedbygningen blev efter Reformationen kjøbt af den fynske Adels til Forsamlingsbygning, hvorfor den blev kaldt Adels Gaard.

Denne gamle Bygning nedreves i 1705, og den underste Etage i den nuværende Skolebygning opførtes til Brug for det fynske Landsting, hvorefter den blev kaldt Landstingsgaarden. Ud imod Kirkegaarden og Flakhaven sattes da et Stakit og plantedes Træer. Da Landstinget blev nedlagt i 1805, kjøbte Kommunen Gaarden til Skolebrug, i hvilken Anledning den nuværende anden Etage blev paafat, og den lave Forbygning opført. Husene fra Mogens Kræffes Præstegaard og hen til Albani Stræde -- Sømagerstrædet og dets daværende Forlængelse ned til Albani Kirkegaard — tilhørte i den tidligste Tid ogsaa St. Knuds Kloster og Kirke, og i et af dem, det nuværende Nr. 15, boede Klosters sidste Prior, den bekendte Kristen Poulsen. St. Knuds Kirkegaard stødte imod Øst op til Albani Kirkegaard, hvilken sidste tilligemed den tilstodende oven for omtalte Del af St. Knuds Kirkegaard blev i 1540 udlagt til Torv. Endvidere laa Øst for St. Knuds Kirke og Kirkegaard den gamle Albani Kirke, og efter dens Nedrivelse den Gaard — nu Læseforeningens —, som blev bygget paa dens Plads. Nabningen imellem denne Gaard og St. Knuds Kirke var den saakaldte Kirkehavn, som i nogen Tid var sammenlagt med Læseforeningens Have, men nu atter er bleven udsøndet derfra, for at den østlige Gavl, som har vundet saa meget ved Restaurationen, — se Omridset oven for — kan blive tilgængelig for Bestyrelsen. Løst op til Kirken og den Grund, hvorpaa senere det walkendørffte Kapel byggedes, opførte Handelsmanden Oluf Vager i 1581 en ret anseelig Bygning, som paa dette Sted ganske skjulte Kirken. For at raade Bod herpaa kjøbte Kammerherre Jens Benzon denne Gaard og lod den i 1834 nedrive — s. Side 16 —. Kirkegaarden blev nedlagt i 1818, men det var allerede tidligere blevet forbudt at benytte selve Kirken til Begravelser. I 1853 bleve de stive Lindetræers Alléer, som vare plantede tværs over Kirkegaarden, og som skjulte det meste af det nordlige Sideskib og den nederste Del af den vestlige Gavl samt hindrede Luft og Lys i at virke paa og ind i Kirken,

omhuggede. Efterat Realskolegaarden var bleven nedbrudt, nedrevs ogsaa den gamle usfjorne Ringmur, som omgav det meste af Kirkegaarden, hvorefter saa meget af Kirkegaarden saavel ud imod Torvet som imod Klingenberg, som laa uden for den rette Linie, hvori det nu staaende Særnkstik blev trukket, blev frastaaet og lagt ud til disse Pladser. (Det er sandsynligt, at næsten hele Kirkegaarden vil blive lagt sammen med de tilstøbende Torve, og at den gamle Latinstole vil blive nedreven). Omgivelserne ere senere blevene forskjønnede ved Fladhavens Planering, en ny og smuk Prolægning saavel paa denne Plads som paa den tilstøbende Del af Torvet, ved Anbringelsen i 1868 af Frederik den syvendes Statue paa den først nævnte Plads og ved Opførelsen sammesteds af Fyns Distriktskasabygning i 1872. Der arbejdes nu videre for at omgive Fladhaven med smukke Bygninger og derved at danne en passende Forgrund til den Kirke, hvortil saa mange Minder knytte sig, og som altid har været Byens største Prydelse, men nu saar skjønnere og friere, end den nogeninde har faaet. En særlig Prydelse af stort Kunstværd vil den Buste af Bisfop Kingo blive, som er bleven skaffet til Veje ved frivillige Bidrag fra Mænd og Kvinder trindt om i Landet. Dette Mindesmærke, — j. S. 1 —, modelleret af Th. Stein og udført i Bronze, gengiver Digterens Træl med Trostøb og paa en værdig Maade. Brystbilledet er henved halv anden Gang den naturlige Størrelse, vil blive opstillet paa en halv femte Alen høj Granitfod og saa Plads paa et passende Sted foran Kirken. Mindesmærket har kostet omtrent 4000 Kroner. Indsamlingen begyndte i 1870, og det var allerede bestemt, at Busten skulde afløses den 14de Oktober — Kingo's Dødsdag — 1871, men, da der inden den Tid blev alvorlig Tale om at restaurere Kirken helt igjennem, blev Opstillingen udsat; nu er Opstillingen atter bleven opfat af Hønsfyn til Kirkegaardens mulige Udleggelse til Torv.

VII. Den nu fuldendte Restauration af det Hdre.

Loven af 19de Februar 1861 bestemmer, at Ministeren for Kirke- og Underviisningsvæsenet kan undtage fortrinlig vigtige Kirker, saasom Domkirker, fra det almindelige Syn ved Provosten og henlægge dem under et særligt Syn, der overdrages til Mænd, som have den dertil fornødne Sagkundskab. Et saadant særligt Syn blev i 1862 anordnet for St. Knuds Kirke, og Synskommissionen kom til at bestaa af Professor Høyen, Etatsraad Hansen og Professor Herholdt. Af disse oprindelige Medlemmer er kun Herholdt tilbage i Kommissionen, men han og afdøde Professor Høyen have ogsaa nærmest været Væberne af Ideerne til Restaurationen. Allerede ved Maret 1843 skrev Høyen den grundige Afhandling om Kirken, „sømt et Monument i Epidsbuestil“, der har faaet Plads i Mummés Bestrøelse, der udkom i 1844, og paa samme Tid havde Herholdt forfattet Tegninger af Kirken. Kommissionen betragtede det som sin Opgave at føre Kirken tilbage til dens ældste, oprindelige Stikfelse, og i Overensstemmelse dermed ere alle Planer og Tegninger udarbejdede. Efterat Tegningerne, der ere af Herholdt, vare blevene tilligede af Ministeriet, gjaldt det om at staae Møblerne til Veje, og her var det de stedlige Myndigheder, som det kom an paa, efterfom man ikke kunde vente Tilfud af Staten. Med stor Beredvillighed gif man ind paa Tanken i dens Almindelighed, men bestemte sig dog ikke strax til den alt omfattende Håndfættelse, som nu er gjennemført. Forud for selve Kirkebygningens Restauration gif Anstaltelsen af et nyt Orgel. Dette blev bygget af S. A. Marcusen og K. Kornmann i Aabenraa, opfat paa samme Sted, hvor de tidligere havde haft Plads, og

indviet Fastelavns Søndag den 2den Martz 1862, i hvilken Anledning Profesfor Hartmann var hidkommen for at prøve det. Det kosteste 23,000 Kroner.

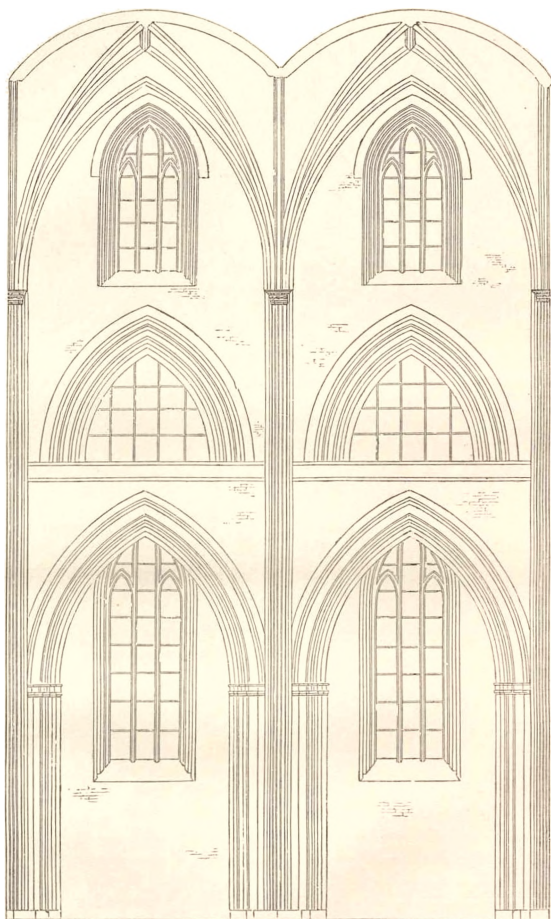
Selve Restaurationen begyndte med Spiret, og Grunden hertil var, at Fløjstangen i en Storm var bleven kjendelig højet. I 1865 blev derfor Fløjstangen med Kuglen nedtagen, en ny opsat, og Træværket i, samt Kobbertaget paa den øverste Del af Spiret fornyet. Dette Arbejde, der fulgtes med spændt Opmærksomhed, løb heldig af, idet ingen kom til Skade. Fløjstangen nedtoges den 21de Juni, og det v.ste sig da, at den lidt over Kuglen var halvt forteret af Rust, og at det Træværk, hvortil den var fastgjort, var temmelig forraadnet. At dette kunde ske i den forholdsvis korte Tid fra 1785, da den blev opsat, og til 1865, lader sig forklare af, at der var kommet en lille Åbning imellem Stangen og de den omgivende Metalplader, saa at Vandet kunde sine ned. Da disse Plader toges bort, og der den følgende Dag kom en Storm, bøjede Stangen sig endnu mere imod Vst, saa der et Øjeblik var Frygt for, at Kuglen og Stangen skulde falde ned paa Kirken og anrette Ødelæggelser. Stangen med dens Tilbehør opsattes igjen den 12te August, og den 15de s. M. bleve Taarnet og Spiret maalte. Fra Overkanten af Korset til Enden af Kobbertaget paa Spiret er 7½ Alen, derfra til Gulvet ved de fire Piller 21½ Alen, fra dette Gulv til Overkanten af Gesimsen paa Murværket 12½ Alen, fra denne Gesims og til Norden 54 Alen. Hele Taarnet fra Norden til Overkanten af Korset er altsaa 95½ Alen. Ved den nedenfor omtalte Afgravning kom deribeds omtrent 1½ Alen mere for Dagens Lys, saa at hele Højden nu er 96½ Alen. Kuglen er 23 Tommer i lodret og 25 Tommer i vandret Gjennemsnit. Saavel Kuglen som Lindormen, Kong Kristian den 3des og Kong Kristian den 9des Navnetræk, samt Korset ere smukt forgyldte. De ovenfor omtalte Dokumenter fra 1696 og 1785 fandtes aldeles ubederede og bleve paa ny indlagte, foragtede med et Pergamentspapir med Vers af Biskop Engelstoft og en Fortegnelse over davarende Embedsmænd. Tømmerarbejdet forestodes af Tommermester A. Vertelsen i Albanigade, og Tællearbejdet af Kobbersmed Knudsen paa Bladhaven. Spiret blev i 1785 tækket med Kobber, og en Del af Pladerne fra den Tid bleve igjen benyttede. (En udsjrlig Beretning om Spirets Nedtagelse og Ngenopsættelse findes i „Fyns Stiftstidendes“ Numre 161, 162, 208 og 210 for 1865.) Efter den af Synet udskafte Plan skulde Kirken have været prydet med lignende og ligesaa mange Spir, som den havde før 1783, men denne Plan blev opgiven paa Grund af de store Udgifter, som dens Udførelse vilde medføre; den udsjorte medtog omtrent 2000 Rd. (For at give et Begreb om, hvorledes Kirken saa ud med disse 6 Spir, er Billedet paa det typografiske Titellad bledet tegnet og fkaaret.) I det følgende Aar, 1866, foretoges en Afgravning af Grunden omkring Kirken. Denne Grund var ved de talrige Begravelser vorjet saa betydelig, at man gif et Par Trappetrin ned for at komme ind i Kirken. Ved denne Ophobning skuldes den nederste Del af Kirken Mure og tilførtes disse Fugtighed, eller rettere, Sol og Luft hindredes i at paavirke Muren ved Grunden. Der bortførtes omtrent 31400 Kubifod Jord, eller bortførtes henved 1½ Alen af Kirkegaardens Overflade. Herved kom en Mængde Mennefsken frem, hvilke omhyggelig samlede og igjen nedgravedes. Efter Afgravningen, hvis Jord for største Delen blev brugt til Opsyldning i Sankningen paa og ved Bejen neden for Munkes Mølle, blev Pladsen omkring Kirken planeret og ombannet til et Anlæg med Buskads, Græsplæner og Gange og det hele indbegnet med det oven for omtalte 400 Alen lange Tærnstakit. For var Pladsen opfyldt med smaa Gravhøje, der til Dels enten vare dækkede med Løgten eller brolagte. Disse Arbejder kostede ogsaa omtrent 4000 Kroner.

I de følgende 4 Aar bestode Arbejderne i at udhugge Muren i den vestlige Gavl

nebe ved Jorden og i at omdanne de to mindre Binduer i denne Gavl, samt det første Bindue imod Vest i det nordre Sideskab i Overensstemmelse med Herholdts Tegning. Her fik man da Dje for, hvor meget Kirken vilde vinde i Stjænhed og Stilkenhed, naar alle Binduer bleve faaledes. Da dette nu er stet, giver denne Prøve Lejlighed til i Almindelighed at beskrive det ejendommelige i de omsformede Binduer. Binduernes Omfang blev ikke forandret men Rummet blev anderledes indbælt; før bestode Vøsterne og Sprosserne af Jærn, og Ruderne vare som almindelige smaa Ruder, nu blev Rummet bælt ved murede Vøster eller Søjler, hvorved Spidsbuestilen kom bedre frem. Med Undtagelse af det sidste Bindue imod Vest i Sideskibene, hvilke to ere bredere end de andre, og derfor ved tre Vøster bleve delte i fire Afdelinger, og det tredie fra den østlige Ende i begge Sider af Højskibet, som ere smalle end alle de andre og derfor kun ere bleve delte i to Rum, ere alle Binduer paa begge Sider ved to Vøster delte i tre Rum. Tværsprosserne ere af Jærn, men de bitte smaa rhombeformede Ruder, hvoraf der er 31 i hver Firkant, ere indfattede med Bly. De store Binduer i begge Gavlne ere ved lignende murede Vøster delte i 6 Rum; det i den østlige Gavl, som er 19 Alen og 16 Tom. højt og 3½ Alen bredt, har paa det nærmeste 2600 Ruder, det i den vestlige er noget kortere, men ligesaa bredt. De to andre Binduer i hver Gavl ere saa smalle, at de kun kunde deles i to Rum; de give Lys til Sideskibene. Ved Restaurationen kom Afvæglingen af røde og sort glasfærdige Murstifter atter frem der, hvor der var Spor af, at den tidligere havde været. Denne Farvebrydning, som dog kun findes i Sijico's Bygning, har man nu ogsaa gjennemført i det Vueslag, som omgiver Binduernes Spidsbue, og herved bliver Ledspjningen i Binduernes Murindsfatning tilsyneladende sørgt (Om foretagne Forandringer ved et enkelt Bindue og Overensstemmelse imellem Binduerne i de hele taget senere.) Denne Omdannelse af Binduerne er den Forandring, som er mest fjendelig i Kirkens Øre, har haft den store Virkning, at man nu ikke bliver træt af at lade Djet dørløse paa Kirkens ellers noget ensformige Sider.

I 1871 i Stand fattes de temmelig mektagne Mure i Taarnet, hvilke desuden vare meget lappede og paa flere Steder støttedes ved lignende Jærnankre, som endnu der til ingen Fryd ere anbragte. Arbejdet her, som kostede omtrent 6000 Kroner, var ikke ubetydeligt, idet de mange daarlige indlappede Sten bleve erstattede ved ny, de rundbuede Lydhuller bleve ved en muret Søjle delte i to Rum, som fik Spidsbueform, det tunge Vaand, som løb rundt om Taarnet tæt nedenfor Gælfen blev afhængt, og Gælfen, som nu pryder Overkanten, blev anbragt. Endvidere bleve de Klofede, fremstaaende, firkantede Træurftiver borttagne, hvorefter ny af Metal bleve lagte ind i Muren; selve Urværket blev fornyet og forsynet med Minutvisere.

Med Undtagelse af, hvad Orgelet kostede, havde Udgifterne hidtil været bestridte af Kirkens regelmæssige Indtægter. Da disse kun beløbe sig til omtrent 4000 Kroner om Aaret, erkjendte man, at man paa denne Maade ikke vilde blive færdig med hele Restaurationen, før man maatte begynde forfra. Synet, som den Gang bestod af nuværende Minister Worfaae, Afdøde Etatsraad Melbahl og Professor Herholdt, var her i Sommeren 1871 for at tage de paa Taarnet fuldførte Arbejder i Djesyn og foreslog da Kirkeinspektionen — Stiftsprovst Damgaard, Kustisraad Mourier og Etatsraad W. Petersen — og Kirkens Berge — Vinhandler Hey — at gjøre Strid til, at de tilbageværende Arbejder, saavel i det Indre som Øde, kunde blive fuldbædt snarest mulig og under et. I Overensstemmelse hermed fremsom Kirkeinspektionen under 14de August med Forslag til Byrådet om at optage et Laan paa 120,000 Kroner, uden Ophold at forfætte Kantskatteløsen af det Øde og at faa Arbejderne til Ende bragt i Løbet af to Aar. Det vedtoges enstemmig, at By-

Arkitektontist Opstilling af et Sideparti.

raadet skulde overtage Garantien for det nævnte Laan, og at Kirkens Restauration ind- og udvendig i Henhold til den af det særlige Syn approberede Plan ufortøvet skulde udføres, hvorthos der udtales en Tak til Kirkeinspektionen, fordi den havde bragt dette For-

slag frem. (Se Referatet af Byraads mødet den 25de August 1871 i Nr. 248 i „Fyns Stiftstidende“ for dette Aar.) I Hensettingerne og Forhandlingerne var der Tale om under Arbejdet at dele Kirken i en østlig og vestlig Halvdel og at holde Gudstjenesten i den ene, medens den anden i Stand fattes. Denne Plan blev imidlertid ikke udført, thi efterat man havde forfat Gudstjenesten i nogen Tid under selve Arbejdet, blev Kirken lukket, og Gudstjenesten for St. Knuds Menighed henlagt til Frue Kirke. (Der holdtes sidste Gang Gudstjeneste i St. Knuds Kirke Søndag den 15de Juli 1872.) I Begyndelsen af Aaret 1872 fremkom Forslag fra Kirkeinspektionen om at forhøje Laanet til 132,200 Kroner, idet man nu foreslog at beholde det wallendorffske Kapel og at lade det restaurere, samt at forsyne Kirken med et Barneapparat. Den hele Sum, som man havde faaet Løfte om at kunne faa til Laans af Fyns Stifts offentlige Midler til 4 pCt., skulde afregnes med 1 pCt. aarlig, hvilken Forrentning og Afbetaling kunde afholdes ved Opkrævning af den fulde Kirkeafgift, 2800 Kroner aarlig, samt ved et aarligt Tilfnd af Byen paa 1600 Kroner, hvilket dog om en tre Aar vilde kunne nedsættes til det halve, eftersom det Benzon-Gerådorffske Legat til St. Knuds Kirke til denne Tid vilde have naaet den størrelse af 20,000 Kroner, som det skulde naa, førend Kirken kunde komme til at nyde Renten deraf. Ministeriet godkjendte disse Indstillinger, dog forlangte det, at Gjelden efter 10 Aars Forløb skulde afregnes med 2 pCt. aarlig, hvilket Byraadet derefter ogsaa garanterede. Derimod rejste der sig en kraftig Modstand imod Bevarelsen og Istandsettelsen af det wallendorffske Kapel, idet man gjorde gjældende, at man paa anden Maade, som ved at indrette et Afslukke i den østlige Ende af det nordlige Sidskib, kunde fyldestgjøre det retslige Krav, som Wallendorfferne maatte have paa Grund af de Midler, som Kirken oppebar af den Gaard, som Kapellets Stifter i sin Tid havde stænket til Kirken — s. S. 16 —, endvidere, at det slet ikke passede til Kirkens Stil og var en usjøn Udægt. Sagen gik til Ministeriet, som bestemte, at Kapellet skulde blive staaende og i Stand sættes, hvilket derefter ogsaa er sket i Dverensstemmelse med Bygningens Stil — s. S. 16. — (De første Forhandlinger om Pengeens Bevilling og det wallendorffske Kapel ere refererede i Nr. 88, 100, 168 og 238 i „Fyns Stiftstidende“ for 1872).

Restaurationen af det Ydre fortsattes nu med den vestlige Gavl. Kobbretaget paa Spiret fra de 4 Suller og ned til Taarnets Mure blev omlagt, men det maa beklages, at de der værende smaa cirkelrunde Vinduer ikke bleve omdannede i Dverensstemmelse med Kirkens Spidsbuestil. Under Udbeiringen af Murværket paa den søre Del af denne Gavl faldt en Arbejder ned og ihjelslog sig paa Stedet, hvorefter altsaa de tre store Hovedreparationer af det Ydre i 1694, 1783 og 1871 til 74 hver har kostet et Menneskeliv. Det store Vindue i denne Gavl bag ved Orgelet blev igjen til Beje bragt i sin oprindelige Stillelse og gør nu ved sine mange smukt formede Led og den gjennemførte Afvejtling af røde og sort glaserede Sten i Karmen et godt Indtryk. For ligesom at raade Bod paa den ved Tilnæring af Vandalsisme havde man overtalet den indsatte Murflade.

Hovedindgangen havde, som omtalt paa Side 15, oprindelig været i denne Gavl lige under det omtalte Vindue. Tilnæringen maa sandsynligvis være sket, da man i Slutningen af forrige Aarhundrede paa det Sted, hvor Tøven var og nu atter er, i Muren lod anbringe et Mindesmærke af Marmor om Kirkens Velgjører, den paa Side 19 omtalte Kjøbmand Peter Gilsjøen. Paa hver Side af den gjenaaendte Indgangs Spidsbue blev muret en rosetformet Forbøjning og lidt højere oppe et „gjenmembrudt Jirklover“, der som et prydnende Baaud løber hen under det nævnte store Vindue.

Ved Baabenhufets Nebbrydelse kom den derfra til Kirken førende Dør frem i sin tidligere Skikkelse og blev derefter givet samme Profilering som Hovedindgangsdøren i Gavlens; begges Særpræg er de af røde og sort glasfærdede Formsten dannede 9 Led, der bellende skæmmen, give denne en tilfyneladende stor Dybde og bringe Indgangene i Harmoni med Vinduerne. Forskjellen imellem disse to Døre er, at de lodrette Sider af Gavlinggangen ere stulte fra Epibsbuen ved et ophøjet Baand, medens Leddene i den anden Indgang ikke afbrydes. Den første er fra Grunden til Epibsbuens Toppunkt 7 Alen 21 Tom., og har imellem de lodrette Sider en Brede af 4 Alen, den andens tilsvarende Udstrækninger ere 6 Alen 4½ Tom. og 3½ Alen. Hovedindgangens Væeabning er udfyldt med Vinduer, den andens med Træværk. Det rosetformede Vindue over den nordlige Indgang, som ligeledes skuldes af Baabenhufet, er ogsaa paa ny kommet frem og blevet smukt restaureret.

Paa dette Sted møde vi den Indskrift, der løber under Gæmsen paa begge Sideskibe af Højco's Bygning, men da Omstalten af, hvorledes dette Stykke af Kirkens Historie ved Restaurationen er fremkommet i en ny og forbedret Udgave, skal gives i et eget Afsnit, overspringes Indskriften her.

Det vi saaledes videre forfølge Standfattelsen af Kirkens Ydre, maa bemærkes, at Nordfiden ikke var saa medtagen som Sydfiden. Udbedringen af Murværket frembød altsaa ikke saa mange Vanskeligheder, men da der dog maatte stilles Stillaads op allevegne, Affugningen medtog lige saa lang Tid her som andet Steds, Vinduerne's Omdannelse, der jo er det mest karakteristiske i Kirkens forandrede Udseende, medtog den forholdsvis længe Tid; saa turde Arbejdet, affet fra det, som de to Tilbygninger forvoldte, her om muligen have været mere omfattende end paa den anden Side, hvor desuden en ikke ringe Flade dækkes af den tilfjøbende Gymnasiebygning. Af mindre væsentlige Forandringer paa Nordfiden maa nævnes Ailmuringen af den Dør, som fandtes tæt vesten for det wallendorfske Kapel, og at Fortanbingsmuren paa begge Sider af den pæreformede Forbygning, der ses i det indfubte Parti i Højskibet strag vesten for det wallendorfske Kapel, blev paasat Tækker. Meget Tid medtog her ligesom paa Sydfiden Gæmsernes Restauration; disse vare nemlig i Forvejen overtaltede, hvilket tog sig meget simpelt og afftikende ud. Ikke blot blev denne Overtalning fjernet, men en stor Del af Gæmsernes Murværk, der var meget medtaget af Sol, Vind og Vejrr, maatte fornyes; Affugningen var her ogsaa et mere end almindelig sent Arbejde. Murstræberne bleve overalt udbedrede og delvis fornyede. Da man i 1791 og 92 sønkte Taget (s. S. 19) blev Murstræberne's Overflade ikke forandret, og Følgen deraf blev, at denne ikke længere laa i samme Plan som Taget. Ved den nu fuldenste Restauration blev dette Misforhold afsjulpet ved at give Murstræberne's Overflade, som nu, hvad der ikke før var Tilfældet, bleve tækkede, en stræare Netning. Langs med Grunden blev der i Muren indlagt huggede Skampsten. Murene ere nemlig fra Grunden af opførte af røde Mursten, og der fandtes i hele den egentlige Kirkebygning for ikke en eneste huggen Kampesten, noget, der noksom taler imod den Antagelse, at den oprindelige Kirke skulde have været opført af dette Bygningsæmne. I Grunden omkring Kirken neblagdes en Kloakledning med Slamlister. Vi vende os nu til den østlige Gavl. Her er det store Vindue bag ved Alteret blevet forlænget nedad til sin oprindelige Størrelse, og de halvt ailmurede Vinduer, der gave Lys ind i den lave Begravelseskjælder, som fandtes under Koret ud imod Kirkehaven, ere ogsaa blevne forlængede, samt omformede i Overensstemmelse med de øvrige Vinduer; de kaste nu et dæmpet Lys ned i den gjenopførte Underkirke. Vinduerne, som give Lys til Sideskibene, have faaet samme Form som de tilsvarende i den vestlige Gavl. — „Det gjenembrudte Firkløver, som ses oppe paa Gavlens, er ligesaa gammelt som selve Muren,

hvilket ogsaa er Tilfældet med samme Prydelse, som paa Nordfiden af Højstribet i en Bredde af 17 Tommer løber hen under Gesimsen af Korpartiet. Ved Restaurationen fik begge Gavlne igjen de Murtinder, som forsvandt i 1791 og 92, da Taget sankedes; de have bidraget meget til at hæve Kirken. (Se i øvrigt Omridset af den pfligige Gavl paa Side 20.)

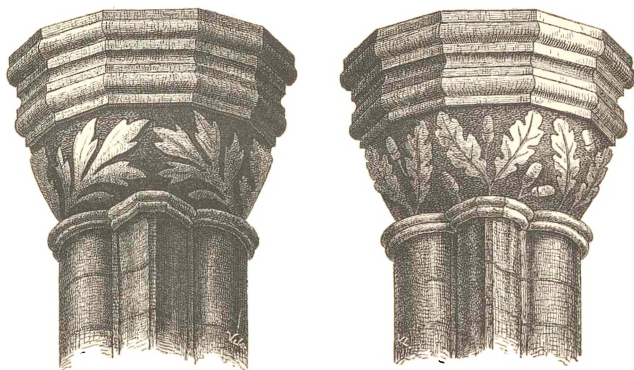
Sydfiden var mest mebtagen af Tidens Tand, og Udbedringerne i Murene derfor meget betydelige, men forresten vare Arbejderne her af samme Art som paa Nordfiden. Om den der gjenfundne Dør er fortalt paa Side 10, om Dypsrællen af en næsten helt nedbrudt Murstræber paa Side 12, om de tilstøbende forvundne Kapeller og den endnu staaende Gymnastiebygning med Konfistoriet paa Side 11, om Tagets Sankning paa Trappe-taarne og det i Overensstemmelse med de andre profilerede Vindue vil senere blive talt. Under det første Vindue fra Indgangsdøren paa Sydfiden stod Kong Hans's Mindestén; for at faa Plads til denne var den nederste Del af dette Vindue bleven tilsmuret, hvilken Tilsmuring i Mar, efterat Stenen er bleven flyttet til Gavlturen i det nordlige Sidskib's udgravede Del, atter er bleven udbugget, og Vinduet gjengivet sin gamle Form og Størrelse.

Efterat vi saaledes have gjort en Kunde omkring Kirken for at se, hvad der er blevet gjort ved dens Hæder under den sidste store Restauration, have vi kun Taget tilbage. Paa selve Kirken var dette af Bly og saa mebtaget af Sol og Vejlr, at der bestandig maatte lappes paa det. Det blev derfor anset for nødvendigt at forny det. Man foretrak imidlertid at oplægge Kobber og at sælge det aftagne Bly. Ved samme Lejlighed bleve de gamle Lægter aftagne, og Spærene bleve belagte med Hjælle. I den Tid, det nordlige Sidskib henstod uden Tag, indtraf Regnvejlr, hvorved der samlebes meget Vand oven paa Hvalvingerne; Spærene deraf ses endnu i de Vætter, som vanslyne de paa Loftet inde i Kirken anbragte Dekorationer og disses Grund. For Tagets Uulægning fandtes der paa Højstribets Tag 7 meget smaa kvadratiske Udbygninger, hvori der var anbragt en Klude, der gav Lys ind paa Loftet; de bleve fjærnede og erstattede ved Glasplader, der ere nedlagte i en lidet ophøjet Indfatning.

VIII. Indskriften paa Kirkens Mur.

Saa vidt vides var Forfatteren Pontoppidan den første, som forsøgte at tolke denne Indskrift, men han erklærer i sit *Verk Marmoræ danica*, at Skriften er ulæselig og usorstaalig; den næste, som i saa Henseende gjorde Forsøg, var Landskommeren A. v. Bergen som i Anledning af den store Restauration i Frederik den sentes Tid, lod Skriften opmale saaledes, som den saa ud, indtil den fik sit nu havende Udseende; den var da hvidt i fort, eller de i Stenene nedforbybede Bogstaver vare hvide, nedens Grunden var sort. Han havde bedre Held med sig end Pontoppidan. Senere er den bleven gjort til Gjenstand for Underføgelfer af Presten Bjerling i Aastrup paa Falster, Biskop Bloch, Forfatteren Vedel Simonson, Profesfor Paludan Müller og nu ved sidste Restauration af Stiftsprovst Damgaard. Indskriften offentliggjortes første Gang 1789 i Bloch's og Weraa's „*Tynde Væstlighed's Historie*.“ Profesfor Paludan Müller, hvis Fortolkning hidtil har været anset for at være den rigtigste og fuldstændigste, underføgte i 1842 Skriften i umiddelbar Nærhed, idet han paa en Brandstige, som han lod flytte Stridt for Stridt, med Haand og Vje gjennemgik Bogstav for Bogstav. Han havde imidlertid ikke den sjældne Lejlighed til at anstille Under-

følgelse, som tilbød sig ved den nu fuldførte Istandsættelse, idet Stillabset da tillod bekvemt at komme Skriften nær, og samtlige Fliser, hvori eller huorpaa Skriften er anbragt, blev udtagne for at eftersees og udbedres. Man maa derfor antage, at Stiftsprovst Damgaard's Undersøgelse, der med stor Omhu blev anstillet under de nævnte hellige Betingelser, er paalideligere. Nærværende Meddelelse om og Gjengivelse af Indskriften er derfor ogsaa udbraget af den Afhandling af Stiftsprovsten, som findes optagen i „Ny kirkehistoriske Samlinger“, 6te Bind's sjerde Hæfte fra Side 795 til 820. Kirkemurens brøstfaldige Tilstand gjorde det nødvendigt at nedtage Gæmfens oven over Indskriften, og det viste sig da, at Indskriftens Murfliser vare løsne fra Forbindelsen med Muren bageved, hvorfor det

To Hølsjøiers Kapitæler.

blev nødvendigt at udtage samtlige disse Stene. Der anvendtes megen Omhu paa, at Fliserne ikke skulde blive ombyttede. Efter Udtagelsen viste det sig, at en Del af Bogstaverne trængte til at restaveres, og at enkelte Fliser i den Grad vare medtagne af Tidens Land, at de maatte udbedres. Oprindelig have alle Bogstaver været fordybede med Stenen, for denne blev brændt, men ved Istandsættelser i Tidens Løb har man nøjedes med at paamale det enkelte Bogstav, hvis Flises Overflade var hensmuldret; disse Sten blev erstattede ved ny. De ny Sten saavel som Udbedringen af de brøstfaldige paa Nordsiden blev udforte i Cement, og det vil saaledes ved en kommende Restauration være let at opbage, hvilke Udbedringer i Indskriften der tilhøre Aaret 1871. Paa Sydsiden blev de daarlige Sten erstattede ved almindelige brændte Sten, hvori Bogstaverne udhuggedes. Ved Borttagelsen af den paamalede sorte Farve viste det sig, at Indskriftstenene ere af samme Lerart og røde Farve som Kirkens Mursten, men at den fremstaaende Flade — den brede Side, Stenen stillet paa Enden — oprindelig havde været sort glaseret, og at kun Bogstavtrækkenes Fordybning havde beholdt Lerets ved Brændingen fremkomne røde Farve. Indskriftstenene paa Nordsiden have samme Lykkelse som Murstenene, og for at kunne passe ind i Murforbindelsen have de Højde, (10½ Tommer) med 3 Murstensstifter; paa Sydsiden ere de kun 7 Tom. høje og passe til to Stifter; Lykkelsen er ens, men Bredden ligesom Højden

forffjellig, idet denne paa Nordfiden er 9, men paa Sydfiden 11 Tommer. Ved Restaurationen bleve de fort malede med Oliefarve, og Bogstavernes forbybede Træk beholdt Stenenes oprindelige røde Farve, hvilket ogsaa er Tilfældet med Stjelstenene. Paa Nordfiden findes kun et Bogstav paa hver Sten, paa Sydfiden i Aeglen to. Den Del af Kirken, som Gifco byggede og Indskriften tilhører, er 50 Alen lang, hvilket er Kirkens halve Længde. Af denne Murflade indtager Trappetaarnets Tag ved den vestre Ende 5 Alen. Der bliver saaledes 45 Alen Mur til Anbringelse af Indskriften, og denne Længde har ogsaa Indskriften paa Kirkens Sydside, hvor det ved Umbannelsen af Trappetaarnets Tag viste sig, at Indskriften begynder oven over denne Taarnbygning. Paa Nordfiden er Indskriften fortere og staar i een Række, medens der paa Sydfiden er to Linier, hvoraf den nederste kun er en Tredeedel af den øverstes Længde. Indskriften er affattet i det leoniniske Versemaal og begynder paa Nordfiden tæt vesten for det walkendorffske Kapel. De to første Verslinier frembyde ingen Vanstfeligbed og have været læste af tidligere Fortollere, ligesom Damgaard har udtydet dem. Han fandt her kun een Fejl, som bestod i, at to Fliser vare indsatte paa forkert Sted. De bleve naturligviis flyttede hen paa deres rigtige Plads. En stor Lighed imellem disse to Bogstavets Form maa antages at have været Grunden til Fejltagelsen, og at tidligere Læsere have overset denne Fejl. Paa Sydfiden fandtes flere Ombygninger, og disse vare vanstfeligere at berigtige. Af det tredie Vers paa Nordfiden have vi kun Begyndelsen og Slutningen, og af det fjerde kun to Bogstaver. For at tydeliggjøre dette skal her denne Del af Indskriften gjengives:

HOC OPUS EREXIT PHYNENSIS GISICO PRESES ||
 SPIRITUS ALLEXIT QVEM NON SUGGESTIO DESES ||
 UT SUM METU ETUR ||
 QV

Profesor Paludan Müller mener, at Hullet i den tredie Linie er oprindeligt, og hvideleder Grunden dertil fra den Omstændighed, at her sidder det runde Vindue, og at der formodentlig her har været en for Døren dækkende Bygning i Lighed med den, som opførtes i 1618 og forfandt i 1872. Vinduet og denne Tilbygning skulde da have været til Hindrer for at sætte nogen Indskrift paa dette Sted. Det, som især taler imod, at her intet mangler, er, at de imellem Stjelstenene staaende Ord paa begge Sider af det runde Vindue hverken give en fuldstændig Verslinie eller, hvad der er værre, nogen rigtig Mening. Den lærde Granfer kommer imidlertid ud over denne Vanstfeligbed ved Antagelser, om hvis Nødvendighed man indtil den sidste Restauration ikke kunde have nogen Mening; ved denne viste det sig nemlig ved Opmaalning, at den Plads, som er imellem Linien og Brudstykker, nøjagtig svarer til den Længde, som det formentlig udfaldne Stykke ifølge Versemaalnet maatte have haft, og endvidere blev det klart, at det omtalte Vindue ingeninde havde været i Vejen for ogsaa paa dette Sted at anbringe Indskrift, thi der er et længere Stykke fra Vinduet og op til Gesimsen, end Fliserne med Indskriften behøve for at faa Plads. At man ikke tog Hensyn til, at der var en lav Bygning foran, ser man af Sydfiden, hvor Indskriften har løbet hen over et Kapels Tag, — se nedenfor —. „Men“, siger Damgaard, „hvad der her er af afgjørende Betydning og uimodsigelig antyder, at her er et Hul, som er opstaaet i en senere Tid, det er, at det, ved at udtage nogle af de Mursten, som udfylde den aabne Plads, viste sig, at disse Sten vare indmurede i en anden Murkalf end den meget daarlige, hvori denne Del af Kirken er opmuret.“ Dette maa jo godtgjøre, at Pladsen her er udfyldt ved en Tilmurning i en senere Tid. Forfatteren fortæller saaledes: „Derfor vi saaledes fastholde, at vi her kun have Begyndelse og

Slutning af et oprindelig fuldstændigt Vers, saa maa Udfyldningen af det manglende søges ved at sammenføje Verset med det følgende. Dette har nu paa Kirkens Nordside kun de to Bogstaver QV. Fra V til Taartrappens Tag er endnu 6 Aen, og hvor langt Indskriften har gaaet imod Vest lader sig nu ikke afgjøre, men at den ikke har endt med QV, kan man med Grund forudsætte. Et helt Vers kan her dog ikke have staaet, dertil er Rummet for tørt, og saaledes maa under alle Omstændigheder Versets Fortsættelse søges paa den søndre Side." Her mødte Undersøgeren store Banfeligheder, idet enkelte Hiser vare ombyttede, nogle gaaede helt tabt og andre erstattede med almindelige Mursten, hvorpaa der var malet Bogstaver, om hvis Vigtighed der maatte næres Tvivl. Til Gjengjæld fandt Damgaard to Bogstaver, som vare skjulte af Trappetaarnets Tag. Baade Paludan Müller og Damgaard hjulpe sig her igjennem med Gåninger, slottede paa Indholdet af den bevarede Indskrift, samt den Helgens Navn og Betydning, som havde lagt Grunden til Kirken, og efter hvem den havde faaet Navn. Af andre Hilder, som tidligere Fortællere ikke have benyttet, har Damgaard hentet Bink til Hüllernes Udfyldelse og Indskriftens rigtigere Forstaaelse af Indskriften paa Knuds Helgenstein, af det gamle Vers om Biskop Gisico, som gjengives af Hamsfort - latinsk Forfatter under Kristian den 3die - og den Maade, hvorpaa Knud omtales af Datidens Forfattere. Da det vilde fore for vidt, om vi her vilde gjøre Befjendskab med den lærde Fremstilling, hvorved Damgaard kommer til sit Resultat; ville vi overspringe dette Afsnit, samt Udflysningerne om de enkelte Bogstaver og fortsætte Mntalen af Mærkeligheder ved Indskriften, navnlig paa Sydsiden. I Sydsidens underste Række fandtes 11 Bogstaver paa en eneste Sandsten. Forklaringen af dette Serfyn, der saa aldeles afviger fra den øvrige Indskrifts Anordning baade med Henfyn til Bogstavernes Sammenstilling og til Materialet, ligger nær. Indskriften er nu afbrudt ved Spidsen af det andet Vindue fra Indgangsdøren ved Taarnt, idet denne skyder sig op imellem Bogstaverne i denne Linie; men denne Udfyldelse er ikke oprindelig, og det Vindue, som nu findes her, er ikke ældre end Borttagelsen af det Kapel, som var ibygget Kirken, og som er omtalt paa Side 11. Ved Kapellets Nedrivelse blev Vinduet indfat; men for at faa det i samme Højde som de andre Vinduer, maatte nogle Indskriftstene udtages. Man valgte da den Udvej at sætte saa mange Bogstaver tæt sammen paa en eneste Sten, at der kunde blive Plads til dem alle. Dette bevises ogsaa derved, at, naar alle disse 11 Bogstaver vare anbragte ligesom de andre, vilde Aabningen i Indskriften blive nøjagtig udfyldt. Kapellet har været saa lavt, at Indskriften har kunnet gaa hen over dets Tag. At det Vindue, som her nu findes, er af en senere Oprindelse, saas for Restaurationen deraf, at det havde en fra de øvrige Vinduer afvigende Karakter; det manglende saaledes de fort glaserede Sten, Karmens Profilering var anderledes end de andre Vinduers, og selve Spidsbuen havde ogsaa en afvigende Form. Disse Afvigelser ere nu fjærmede. Ved Restaurationen bleve disse 11 Bogstaver overførte paa tæt sluttede brændte Sten, fordi Sandstenen var stærkt affaldet.

At Indskriften er samtidig med den Del af Kirkebygningen, hvorpaa den findes, er uden for al Tvivl. Det fremgik aldeles klart ved dens Hisers Udtagelse, at de vare indmaurede sammen med selve Murens Opførelse; de bag ved liggende Mursten vare hele og fremhøje en glat Flade, medens alle Vinduerne maatte have været overhuggede, hvis Indskriften havde været indfat i en senere Tid. Da nu en senere Tids Opførelse af Kirkebygningens vestre Del ikke kunde have indfat en Indskrift, der henførte Bygningen til en tidligere Biskop, saa ligger heri Beviset for, at denne Del af Bygningen er opført i Gisico's Tid, og at Indskriften hidrører enten fra Gisico selv eller en samtidig.

Efter Restaurationen staar nu paa Sydsiden i øverste Linie:

| I | M | M | Y | M | O | GA | AR | VE | NE | RIT | OR | DO | CN |
 UT | CO | NA | TU | AN | US | ER | IT | HIC | OP | VSA | TQ | PR | OP |
 HA | VSL | AB | AR | EN | IM | CU | RA | CE | SS | AN | TE | PI | AR |
 UI | TU | RA | | US | QE | DA | ET | PU | RA | BO | NA | VI | CT | IM |
 AN | ON | PE | RI | TU | RA | | PE | NA | SP | EC | CA | TI | DE | CE |
 TH | AC | AB | OL | ER | EP | AT | RA | TI | TR | IS | TI | BU | SA | BA |
 RA | TR | IQ | VE | LI | BE | RA | TH | OS | TI | BU | SA | TRI | AN |
 N'M | ILL | EN' | DE | CI | ES |

i nederste Linie:

TRI | CE | N'E | TU | NU' | | ES | TD | OM | INI | LA | PS | US | DU | MP |
 ROCURAVITIN | V | Spidsen af en Vinbuesbue. | S | US' | | HA | NC | MO |
 LE | MF | IE | RI | REL | PQ | UI | TN | OM | EN | HA | BE | RI |

At der findes saa mange Bogstaver i øverste Linie, inden man kommer til den første Stjelen, (Stjelenene ere angivne ved | |), medens een Streg angiver Stjelen inellem de enkelte Stene), hidrører fra, hvad der jo ogsaa oven for er omtalt, at nogle af Stenene maa betragtes som hørende til det fjerde Vers, som begynder paa Nordside; disse Bogstaver udgjøre altsaa mere end eet Vers.

Efterat Stiftsprovst Damgaard paa den antydede Maade har udfyldt Hullerne og givet Stenene deres rette Plads, læser han Indskriften saaledes:

Hoc opus erexit Phynensis Giseo preses,
 Spiritus allexit quem, non suggestio deses.
 Utut sum, me tutus in coelo beatus tuctur,
 Qvi hic in requiem dignam martyri et venerit ordo
 Cantus coronatus. Vannus erit hic opus atque prophannus.
 Labar enim cura cessante pia ruitura.
 Usque da, et pura bona victima non peritura
 Penas peccati decet hac abolere patrati,
 Tristibus a baratri que liberat hostibus atri.
 Annus millenus decies tricenus et unus
 Est domini lapsus, dum procuravit in usus
 Hanc molem fieri. Relinquit nomen haberi.

og ledsager denne latinske Text med følgende Overtættelse:

Dette Værk oprejste den fynske Biskop Giseo, hvem Landen, ikke et ørkesløst Indfald tilskyndede. Svordan jeg saa end er, saa beskytter mig den i Himmelen trygge, salige, fromme Martyr Knud, der her er kommen til fortjent Hvile, og hans Orden. Verdselig og Læg vil her behøves, thi jeg vil falde og styrte sammen, hvis from Dnsu ophører. Hold aldrig op at give, og det sømmer sig at affone Straffen for den begangne Synd ved dette rene, gode, uforgængelige Offer, der frelser fra den mørke Afggrunds rædfomme Fjender. Herrens Aar: et Tusinde, ti Gange tredive og eet ere henrundne, da han befjerede, at denne store Bygning blev til Afbenyttelse. Nu efterlader han sit Navn at beholdes (i Erindring).

IX. Krypten.

(Se Billedet paa Side 8).

En Kryptkirke betyder en skjult Kirke og betegne i Kristendommens Forfølgelsestid et hemmeligt, i Huler eller under Jorden anlagt Bødefhus; senere betegne det den mindre Kirke, som, tilbøds under Jorden, blev indrettet under enkelte Domkirkers Kor til Opbevarelse af Martyr- og Helgenlevninger. Enkelte af disse Krypter byggedes saaledes, at de, som den i Lunds Domkirke, bleve helt udviklede Kirker med flere Altare, men i saa Fald strakte de sig baade under Koret og de tilstødende Dele af Sideskibene. Det er dog kun i Kirker i den romaniske eller Rundbuestilen, at man finder Krypter; thi da denne Stil afsløstes af den gotiske eller Spidsbuestilen, vilde man ikke beryøve Kirkerne noget af det lette, højt stræbende, som denne har fremfor hin Stil, ved at have Korgulvet, hvilket jo var nødvendigt for at faa Plads til Krypten. Man opbevarede da Helgenstøin eller paa et Alter i selve Kirken. En Krypt under en gotisk Kirke er derfor en Sjældenhed. (Hvorledes man nu skal forklare, at der er kommet en saadan under St. Knuds Kirke, derom er fortalt paa S. 6, og om, hvorledes den atter er forsvunden, paa S. 14.) Kryptens tidligere Tilværelse opdagede man i Efteraaret 1872 ved at borttage de gamle Kampestole, som stode paa begge Sider af Koret op til de Mure, som her gif et Stykke op i Bueaabningerne ud til Sideskibene. Man fandt da nemlig ved at banke Kalken af disse Mure saavel ind imod Koret som ud imod Sideskibene store tilmurede, spids buede Aabninger. Ved at fæaa Tilmuringen ind og at grave ned i Koret og Sideskibene fik man Sikkerhed for, at Pillerne gif en 4 Alen ned i Grundten, og at den under Gulvet værende Del af samme var profileret ligesom de øvrige Indfatninger i Kirken; desuden fandt man Spor af Hvalvinger, som vare udbaaede fra Korpillernes indvendige Side og engang maatte have overspændt et Rum, der havde strakt sig hen under Koret og igjennem de nævnte Spidsbuer havde aabnet sig ud til Sideskibene. Korgulvet havde da ligget en 4 Alen højere, og Sideskibenes i samme Dybde som Kryptens Gulv, eller begge saaledes, som Højdeforholdene nu ere, hvor man ad en Sandstenstrappe fra Langskibet kommer op i det 3½ Alen højere liggende Kor og ad en af røde Mursten opført Trappe i hver af Sideskibene ned til det Gulv i disse, som ligger lige med og igjennem Bueaabningerne staar i Forbindelse med Kryptens Gulv. Man fik saaledes Bished for, at de smaa nebe ved Jorden siddende Binduer — se Omridset af den østlige Gavl paa Side 20, — ikke vare anbragte for at give Lys ind i den omtalte Begravelsestjælder, men ind i det halv underjordiske Rum, hvoraf Tjælderen var en Vest. Da det saaledes var blevet klart, at man havde fundet en sjælden historisk Mærkelighed, opstod strax Nysket om at faa den dragen frem for Dagens Lys og bevaaret for Efterlægten. Kirkeinspektionen fremkom derfor i 1873 med Hensigtninger til Byraadet om at gjøre Strid i saa Henseende, og det blev her vedtaget at bevilge yderligere 20,000 Kroner til Kirkens Restauration. Ministeriet gif ind paa de fremkomne Forslag, og i Løbet af 1874 fremstod Krypten i den Stikelse, som man af de gjenfundne Levninger maatte antage, at den for Udelæggelsen havde haft. Krypten har en Længde af 27½ Alen, en Bredde af 14½ Alen og en Højde af 7 Alen; den er altsaa noget større end Krypten i Viborg Domkirke, den eneste, som tidligere havde en Underkirke. Med Undtagelse af Kapperne, som ere pudsede i Kalk, staar St. Knuds Krypt i røde Mursten og deles ved tre runde Piller i to Skibe. Grundlaget for de oprindelige Piller fandt man ved Nummets Udgravning; det bestod af brugte Møllesten. De ny opførte Piller tilligemed de profilerede Halvøjler paa

den gjenfundne Del af de Pilsler, der gaa op i Kirken imellem Højstibet og Sideslibene, tjene til at bære de to Rækker spidsbuebe Hvalvinger, som danne Kryptens Loft. Med fire Bueaabninger imod Nord og to imod Syd, (de to andre paa denne Side ind imod det afleselfste Kapel ere tilmurede), aabner Krypten sig ud til Sideslibene, hvilke næppe nogenfinde have været overhvalvede. Ud imod Langstibet ere to mindre Aabninger, som ses i det store Billede.

Paa Bunden af den gamle Krypt fandtes en Brønd, som i den katolske Tid vistnok har været en hellig Kilde, hvorved der er slet Mirakelture. Den er i en Dybde af et Par Alen paa ny bleven sat af Kampesten fornedet og Mursten for oven og har bestandig rigeligt Vand. (Den ses i Ufsibningen bag ved den forreste Pille.) I Gulvet, der er lagt af røde Mursten, ere de Ligsten anbragte, som tidligere laa oppe i Koret.

Ligesom dette Rum igjennem Middellaberen sandsynligviis har været Opbevaringsstedet for Helgenstrinene, saaledes er det nu blevet Gravkapellet for de danske Konger med deres Slægt, som have fundet deres Hvilested i St. Knuds Kirke, nemlig Knud den hellige og hans Broder Benedikt, Kong Hans, hans Dronning Kristine og disses Sommer, Kristjern den anden og Prins Frands, de forste to i de befjendte gamle, men nu restaurerede Helgenstrin, de andre i ny og passende Kister. — Se Kirkens Mindesmærker —. Til disse Strins Istandfattelse og Kisters Forfærdigelse bidrager Staten 3000 Kroner.

X. Restaureringen af Kirkens Indre.

Istandsettelsesarbejderne ere et Par Gange blevne forsinkede derved, at man manglede de Formsten, som i stor Mængde og med megen Forskjellighed vare nødvendige til overalt at gjenstabe de tabte Løbsjninger og Ribber og at, som i Binduerne, at frembringe ny Former, der kunde tjene til end mere at forhøje og gjennemføre Spidsbuestilen. Disse Sten bleve leverede fra St. Jørgens Teglværk. Dernæst blev der til visse Tider, som i Sommeren 1874, næsten slet ikke arbejdet, og endelig forsinkedes Fuldendelsen og fordyredes Istandfattelsen meget derved, at det først var Bestemmelsen, at Kirken indvendig skulde være rød med hvid Afhugning, men at man, da man næsten overalt havde givet Kirken dette Udseende og derved saaret at se, at dette dybe røde gjorde Kirken tung og i Længden noget trist, besluttede paa ny at overkalfe den. Afhugningen af Kalklaget tog megen Tid, men da dette Arbejde til en vis Grad ogsaa vilde have været nødvendigt, om man vilde have haft Kirken hvid, var det dog ikke ganske spildt. Underlebes forholdt det sig derimod med det derpaa følgende Arbejde, der bestod i ved Hjelpe af Syre og en kraftig Børste fuldkommen at rense Stenene fra Overkalkningen og derpaa at affuge dem; det meste deraf var naturligviis overskødig, naar den røde Farve med den hvide Afhugning ikke skulde bevares. Havde man nu blot igjen overkalfet Kirken, saa vilde dens Udseende ikke være blevet saa meget forskjelligt fra før, som det nu er, men dermed nøjedes man ikke, og Grunden dertil var, at man et Par Steber paa Hvalvingerne og Pilslerne fandt Spor af Dekorationer, som, ihvorvel de hverken vare mange eller meget udførte, dog vare tilstrækkelige til at sige en, at Kirken havde været dekoreret i gammel gotisk Kirkestil, og efter disse Antydninger besluttede man nu gjennemgaaende at pryde den med Dreninger i denne Stil. Den væsentligste Form i de gjenfundne Dekorationer var Spybliljen, som derfor ogsaa hyppig kommer igjen i de ny Dekorationer paa Hvalvingerne. (Et Billede af Spybliljen ses paa Omflaget.) Tegningen til den ny Dekoration leveredes af afbøde Dekorationsmaler Hüller, og Arbejdet

er blevet udført af Maler Avg. Behrends hersteds. Dette Malerarbejde medtog megen Tid, thi Hvalvingerne, Binduekskarnene, Trisoriebuerne, Pillerne og Baandet imellem Buerne ere bleve prydede med Striber, Rosetter, Blomster, Palmetter, Lovværk og flere Orneringer, holdte i 5 forskellige Farver og 9 Farvenuancer i den lidet udførte Maner, hvori den gammel gotiske Kirkebeforation kom til Norden. Dette har givet Kirken et noget broget Udseende, men tillige en Lethed og Afsvælg, som passer godt til Kirkens Stil og gjør, at Tjæt nu ligesaa lidt bliver træt af at beskue Farvespillet som Fornrigdommen. (Deforationen paa Baandet ses paa Foden af Billebet paa Omflaget; i samme Billebe er ogsaa den Blomst

Midterpartiet af Kong Hans's Sten.

gjengivne, som fandtes ved Kalkafshugningen, og som nu atter ligesom Spydblisen hyppig er anvendt.) Meget Tid medgik dernæst til at omforme de tidligere ved Restaurationen i Frederik den femtes Tid forvanskede Piller — s. S. 17 — og til at udbedre Murene og Hvalvingerne. Pillerne fik nu deres oprindelige Profilering, idet den forneden afsluggede Halvsøjle med den rige Lebsøjning, som er Kirkens største Pryd, igjen anbragtes. Ved Afværning af Foden paa den Pille i den nordlige Kælle, som er indbraget i Laarmuren, fandt man den oprindelige Soffel, og denne havde ikke blot i et og alt den Form, som Pillerne nu have faaet, men ogsaa Antydninger af den Afslutning, som denne Soffel nu har fremfor de andre Pillers Fodstykke.

Gjenopreelsen af Pillerens Halvsøjler forudsætter Borttagelse af Pulpiturstolene — s. S. 17. Disses Nedtagelse var derfor ogsaa noget af det første, hvormed Restaurationen af det Indre begyndte. Der findes nu imellem Bueaabningerne kun een saadan, nemlig en ny opført Kongestol, der er anbragt i Aabningen imellem de to første Piller fra Koret i den nordlige Kælle. Buen er ved en muret Spjæle delt i to Run; selve Stolen ligger tilbage i det nordlige Sideskib og har sin Tilgang fra Koret. Trisorie-

buerne — Gjennembruddene i Muren over Bueaabningerne og indtil Rummet over Sideskibenes Hvalvinger, (se den arkitektoniske Tegning paa Side 28 og det store Billede af Kirkens Indre), vare indtil Restaurationen tilnærede. Denstigen med disse store Gjennembrud, hvis Indfatning har en lignende Lebsøjning som Pillerne nedenfor og Binduene oven for i Svøfribet, har været at forøge det lette, dristige og opadstigende i Kirkens Stil. Det er nemlig en af den gotiske Stils væsentlige Forskjelligheder fra den romaniske, at hin legger an paa at borttage Måssen og derfor lader saa meget af Muren forsvinde som muligt, ja ganske at opløse denne i Piller, medens den sidste søger sit Udtryk i storflaede Forhold, i Soliditet og Mægtighed. I enkelte store Kirker findes bag ved disse Trisoriebuer en Passage hen over Sideskibenes Hvalvinger, hvilken i katolske Lande bruges ved Professioner. At man i St. Knuds Kirke aldrig har haft nogen Gang bag ved disse Buer eller benyttet det over Sideskibenes Hvalvinger værende Rum til Siddepladser, lader sig formode deraf, at disse Aabninger maatte altid have været blinde, men vides med Bestemthed deraf, at

der hen over Hvelvingerne aldrig har gaaet nogen Bro, som kunde paasæres ved Optog. Smidertid har man ved denne Omgang lige fuldt villet efterligne Domkirker, hvor man gjorde den nævnte Brug deraf. For fuldt at give Kirken den større Frihed, Lethed og Dristighed, som disse Bueslag gjøre Indtryk af, har man nu udhugget Ailmuringen og derefter anbragt Vinduer med lignende bitte smaa Ruber, som findes andet Steds i Kirken. De to Gravtavler, som nu ere anbragte paa Taarnets Udermur ud imod Langskibet, hang for paa de to første Piller i den sydlige Række nærmest ved den nu opførte Forstue under Taarnet. Om Flytningen af Kong Hans's Sten se Side 27.

Det gamle Hlsegulv i Gangene er blevet optaget og erstattet med et af røde og lyse Mursten, lagte i Tavleform; Trægulvet i Stolene er ogsaa blevet fornyet; de gamle luffede Stole, der baade vare ubekvemme og usjønne have givet Plads for aabne, mørkt olierede af Egetræ, paa hvis Forside der er anbragt fine Udstæringer; i Stedet for de faste Stole i Sideskibene er hængt en Del løse Sidskeplader; Prædikestolens Perleskarve er bleven afstrøbet, hvorefter den er bleven olieret, og de smukke Udstæringer ere paa ny blevene forgyldt; Dragelets Brystværn har faaet samme mørke Farve, og Jorgylbningerne ere til Dels blevene opstrøede, men den knappe Plads foran Dragelet er ikke bleven udvidet. Da Hovedindgangen var bleven forlagt til den vestlige Gavl, blev det for Træks Styld nødvendigt at skaffe et fralukket Rum til Beje indenfor denne Dør i selve Kirken. Dette Rum, som altsaa erstatter det nedbrudte Vaabenhus, er dannet ved Murværk, som forbinder de to vestligste Piller, dels med hinanden og dels med Gavluren. Rummet's Loft er Dragelet's Gulv, hvorefter det har en Højde af c. 16 Alen; da nu de to andre Udstæringer ogsaa ere ret betydelige, idet Rummet er 8 Alen 3 Tom. paa den ene og 13 Alen 19 Tommer paa den anden Led, er det meget anseeligt. Hoveddøren, der fører fra Rummet ind i Kirken, er lige over for Indgangen i Gavlens og har samme Støttelse og til Dels ogsaa samme Form som denne; i hver af Murene ud imod Sideskibene er anbragt en mindre Dør, og oven over hver af disse en rosetformet Aabning, som i Forbindelse med den over den store indre og Vinduet over den store ydre Dør gjør Rummet meget lyst. Indgangen til Dragelet var tidligere en fra det nordlige Sidskib op gaaende Trappe, der tillige forte op til alle de imellem den nordlige Række Piller anbragte Pulpiturstole; en lignende Trappegang til Pulpiturstolene fandtes i Sideskibene oppe ved Korsdøren. Disse Trapper ere blevene nedbrudte, og Indgangen til Dragelet er bleven hen lagt til Trappeopgangen i det sydlige Trappetaarn, idet Muren imellem dette og Kirkens Indre er bleven gjennembrudt, en Dør derleeds anbragt, og selve Trappeopgangen gjort bekvemmere.

XI. Taarnet,

for saa vidt det ikke allerede er blevet beskrevet paa Siderne 13, 15, 17, 19, 22 og 25.

Taarnet har ingen egen Grundvold, men er anbragt oven paa den egentlige Kirkebygning; dets sydlige og nordlige Sidsmure staa paa Højskibets Mure, dets vestlige Mur paa den der værende Gavl, og den østlige paa de vestligste Piller inde i Kirken, som i denne Anledning vare blevene forstærkede, dels ved tilføjede Sidsmure, dels ved den Tværmur, som bærer det Underlag, hvorpaa Dragelet hviler. Som oven for bemærket, er disse Pillers Bærelskraft nu bleven yderligere forøget ved Opførelsen af Tormummet inden for den ny Hovedindgang. Tværmuren og Dragelet dække ganske for det store Vindue i den vestlige Gavl,

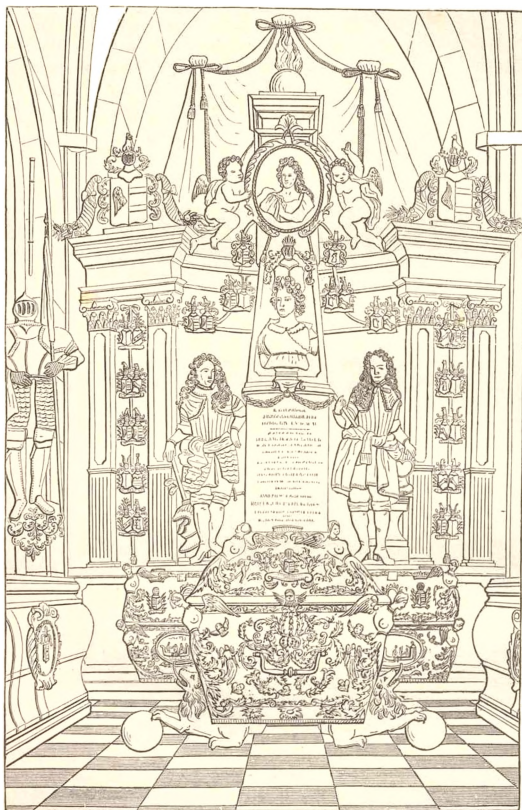
som saaledes slet ikke koster Lys ind i Kirken. Fra Lydhullerne og endnu mere fra de 4 Huller oppe i Spiret har man en storartet Udsigt ud over Byen og det den omgivende Landskab. Til Taarnet føre toende Dygange igjennem lige saa mange Døre i Kirkens vestlige Gavl — se Grundplanen paa S. 9 —; saa langt som Sideskibene række op, ere disse Dygange lagte i de tiot omtalte Trappetaarne, der ere smaa Tilbygninger, som udfylde Pladsen imellem den vestligste Murskræber paa hver Side og selve Kirken, men højere oppe løbe disse to Trappopgange sammen til een, der fører op til Klokkerummet. I dette Rum findes 5 Klokker, hvoraf den ældste, Stormklokken, er fra 1597. Den næst største, den saa kaldte Løkkloke, var under den nu fuldenbte Restauration nedtagen og blev omstøbt i Allerups Støberi her i Byen.

XII. Selve Kirkebygningen, navnlig dens Indr., en udfyldende Beskrivelse.

Med Hensyn til Byens Udstrækning imod Øst og Vest ligger Kirken omtrent midt i Staden, (se det medfølgende Kort), men med Hensyn til Nord og Syd ligger den i den sydlige Ublant, omtrent 100 Alen fra Ødense La. Kirkens Grundform — s. Grundplanen paa S. 9 — er en udvendig 100 Alen lang og 40 Alen bred Rektangel. Kirkebygningen deler sig i tre Skibe, af hvilke det midterste er saa højt, at der i dets Sidemure er andragt en Række Vinduer oven over Sideskibenes Tag, paa Nord siden 9, hvoraf de 5 sidde i Gifisco's Bygning, et i det indstude Parti og 3 i det ældste Parti eller Korpartiet, paa Sydsiden 10, idet her ikke mangler det Vindue i det indstude Parti, hvis tilsvarende paa Nord siden helt udfyldes med den pæreformede Forbygning imellem Fortandingsmurene. Endstjunt disse Vinduer i Højfribet ere ret anseelige, ere de dog alt for smaa i Forhold til det store Vindue i hver af Gavlene, hvilket Misforhold kun kan forklæres deraf, at Gavl murene ere yngre end Kirkens øvrige Mure. Foruden det alt sagte maa endnu om Vinduene bemærkes, at de 6 i Højfribets Korparti ikke gaa saa højt op, og at de 3 i det indstude Parti gaa lidt højere op end de i Gifiscos Bygning, dernæst, at de i det indstude Parti er fladere end alle de andre, samt endelig, at Ledføjningen i hvert Partis Vinduer er noget forskjellig, men disse Forskjelligheder ere ikke større, end at de mer eller mindre overføres ved en flygtig Betragtning.

I det nordlige Sideskib mangler nu ikke noget Vindue i det indstude Parti, idet man her, da Benedikts Kapel nedreves — s. S. 10 —, indfattede det, som svarer til det manglende i Murfordybningen i Højfribet. Derimod mangler her et Korpartiet, nemlig det, som det walkendørffte Kapel har optaget Pladsen for. Læger man Kofetvinduets med, bliver der altsaa ligesaa mange Vinduer i det nordlige Sideskib, som der er i Højtkirkens Nordside. Paa Sydsiden stiller Forholdet sig noget anderledes, idet Gymnastiebygningen dækker for 2½ Vindue i Sideskibet — s. S. 11 —, saa her altsaa findes 10 i Højtkirken, men kun 7½ i Sideskibet. (Vinduernes Form og Dekoration er viist i Billedet paa Dagslaget.) Kirkens Mure ere 3½ Stens Tykkelse, og Sideskibene understytted udvendig af 20 Murskræbere eller Murpiller. Dørenes Antal og Plads ses af Grundplanen. Kirken er indvendig 93 Alen lang og 32 Alen 9 Tom. bred, hvilket Rum ved 20 Viller i to Rækker er delt i tre Gange, hvoraf den midterste paa det nærmeste er dobbelt saa bred som hver af de andre to. Kirken er i den vestlige Ende en 5 Tommer bredere end i den østlige.

Fra Gulvet til Højslibets Hvelvinger er 31 $\frac{1}{2}$ Alen, og til Sideslibenes 15 Alen 10 Tom. Sideslibene have samme Længde som Højslibet. Stolestadepladsen svarer imidlertid ikke til den Gulvflade, som fremkommer ved at multiplicere Kirkens Længde med dens Brede, thi først optager Koret med Underkirken næsten $\frac{1}{3}$ af hele dette Areal, dernæst fragaar den betydelige Plads, som Pillerne og Gangene optage, og endelig indtager det opførte Forrum

Det afslødedste Kapel.

eller Baabehus hele Pladsen under Orgelet. De faste Stole give næppe Plads til saa mange, som Stolene i en Landsbykirke kunne rumme. De løse Sidspladser i Sideslibene ere vel ikke saa, og lignende kunne jo anbringes i den brede Gang og i Koret, men lige

fuldt maa det Antal, som den egentlige Kirke nu rummer, blive omtrent $\frac{1}{3}$ mindre end før. Da dette Antal tidligere, naar Kirken var „propfuld“, var 1500, maa det nu blive omtrent 1200.

Pillernes Grundform er en Rektangel, hvis korte Sider forholde sig til de lange som 4 til 5; den overføres af en paa Spidsen stillet Kvadrat, hvis fremspringende Hjørner danne fire Halvsøjler. Den forreste af disse eller den, som vender ud imod Hovedstøbet, gaar op til Binduernes Underkant i Højtkirken, hvor den, efter at have fundet en foreløbig Afslutning i et Kapital, opløser sig i en sin mangfoldig Ledføjning, som spreder sig oppe paa Hvelvingen. De af Kvadratens to Hjørner dannede Halvsøjler, som overføre Rektangelens korte Sider (imod Øst og Vest), gaa over i Sidebuen, og den fjerde Halvsøjle staa ud imod Sidestøbet, med hvis Stjorder og Ribber paa Hvelvingen den forbinder sig. Halvsøjlernes rige Ledføjning og dennes Spredning ud over Hvelvingerne og Spidsbuerne imellem Pillerne, samt det nævnte Søjlehoved oppe paa Højstøbet er noget af det mest karakteristiske i Kirkens Indre. Bueaabningen imellem Pillerne faar derved Udseende af en mægtig Karm med en særegen Stykke og Lethed. En lignende Ledføjning gjentages i Triforiebuerne og i de øverste Binduer, men bestandig smallere og mere enkelt. De nu anbragte Dekorationer staa i Forhold dertil. Det lette, drifstige og opadstræbende, som fremkommer ved disse store Gjemmembrud og de mange i Fladerne og Buerne med stor Kunstforstand trufne Linier, er blevet forhøjet ved, at Tilnuvingen i Triforiebuerne er bleven ombyttet med passende Binduer. (For at give et tydeligt Begreb om, hvorledes et saadant Parti, set lige for, viser sig, er Bygningstegningen paa Side 24 meddelt.) Halvsøjlernes Kapitaler ere forskjelligte; to af de smukkeste ere gjengivne paa Side 28.

Efter saaledes i Almindelighed at have betegnet Grundtrækkene i Kirkens Stil, ville vi undersøge, hvorledes disse paa forskjellig Maade komme til Syne i Kirkens tre til forskjellige Tider opførte Dele.

Mens Korpartiet i alle Maader betegner den utvilske Spidsbuestil, saa er dette Hovedindtryk dog ingenlunde saa ublandet som det, Gifico's Bygning gjør. Ved at paavise dette ville vi ikke tage Hensyn til den østlige Slutningsmur og det deri værende store Bindue, thi begge Dele tilhøre en noget senere Tid, men alene holde os til Hovedstøbets Sider. Rummet imellem Gavmurene og den sidste Hovedpille er fornedet delt i to Ruer med en mellemstaaende underordnet Pille og i to tilsvarende Nabninger paa Omgaaende, medens det følgende Rum til den næstsidste Hovedpille kun har en Bue paa begge Steder. Endnu mere paafaldende bliver den tredie Bue, som ikke en Gang har den foregaaendes halve Ribbe, og hvis Smalhed falder desto stærkere i Øjnene, da den tredie Pille, som er den første i Koret, ved sin lang strakte, særegne Grundform er bleven mere end dobbelt saa bred, og da den derved opstaaende store Murflade aldeles favner Triforiumsbuen. Den første af disse Uregelmæssigheder har nu ikke synderlig at sige; den tjener blot til at give os en Prøve paa, hvor lunefuld man kunde gaa til Værts i hine Dage, og den faar sin bedste Forklaring, naar man veed, at man i langt betydeligere Bygninger kunde falde paa at ombytte Hovedpillernes Form flere Gange, alt som det lykkes en anden Bygmester at vinde Bifald med en ny Stabelon. Anledningen til den smallere Bue og den bredere Pille har man tidligere antaget at være, at man der, hvor Korpartiet ender, og det indstuede Parti findes, havde paataenkt at opføre en Korsstøj til hver Side og et Centraltaarn. Om dette har været eller ikke været Planen, lader sig ikke afgjøre; Forstyrrelsen og Uroen, som her spores overalt, kunne jo simpelt hen hidrøre fra, hvad der alt er antydnet, at ny Bygme-
stre have faaet andre Tanker og Planer. De bredere Piller ere sandsynligvis fremkomne ved

Dymningen af det indstøbte Parti, thi Sporene af Tilsmuringen findes netop i disse brede Piller. Tilsmuringen paa den anden Side ses i den anden Ville fra Koret. Buene i Koret ere tungere end de, som findes i den øvrige Kirke, Løbsøjningen simplere, og Hvelvingerne noget trykkelige, men den samme Grundtone er anslaaet, idet alle Former ere spidsbuede, og Profileringen har samme Grundpræg. Med Henfyn til Højdeforholdene og Hvelvingerne er det indstøbte Parti i god Overensstemmelse med Gificio's Bygning. Den Uro og Forstyrrelse, som her findes, hidrører fra Uregelmæssighederne i Murværket, Binduerne og Triforiebuene. (Om de første er der, for saa vidt de komme til Syne i Kirkens Ydre, fortalt paa S. 9.) Ligesom udvendig ere disse Uregelmæssigheder ogsaa indvendig stærkest fremtrædende i Højkirkens Nordside. Der, hvor det manglende Bindue stulde have siddet, ses indvendig en stor rundbuet Forbygning, som endog saa gjør Anbringelsen af den tilsvarende Triforiebue umulig. (Manerer i denne Forbygnings Dekoration ses i det øverste af det Billede, som pryder Omflaget.) Lige end for i den sydlige Side findes derimod baade Triforiebuen og Binduet. Over den smalle Bue i Koret er der hærten paa den sydlige eller nordlige Side nogen Triforiumsbue, hvilket hidrører fra de omtalte brede Piller. Fra det gaadefulde Partis Begyndelse oppe ved Koret have Sidestilbenes Mure ikke længere den Styrke, som er betegnende for dem i det ældste Parti, en Omstændighed, som afgiver et vigtigt Beviis for, at den Del af Sidestilbene, som omgiver Koret, er ligesaa gammel som dette. Forholdene i Gificio's Bygning ere i Dine salvende højere og rantere end i Koret, og da her ogsaa, afset fra smaa Uoverensstemmelser, overalt er den Harmoni, som vi saane i det indstøbte Parti, saa gjør denne Halvdel af Kirken det mest ublandede og mest løstende Indtryk. Hvad der især bidrager dertil, er det hjællere, mere aabne Væglag saavel imellem Pillerne foruden som især oppe paa Ugangen, hvor de foregaaende Buers stumpede, lodrette Sider rent ere bortfaldne. Et andet Træk, som Djet opdager med Velbehag, forbi det heldig betegner det underfle Partis støttende, bærende Karakter, er lytteligviis blevet bevaret under Kirkens Modernisering, nemlig Tørbæandet, som løber hen over Sidebuene og deres Piller. (Dette Bænd savnes naturligviis overalt, hvor Triforiebuene ikke findes.) Den Dekoration, som man under den sidste Restauration har anbragt paa Bændet, fremhæver end mere den angivne Karakter. Af en lignende Virkning er den Anstrykning, som man har givet det Bænd, som omsatter Pillerne der, hvor Spidsbuen begynder. (Begge disse Bænd ses tydelig i det store Billede af Kirkens Indre).

Hvelvingerne beskriver Professor Højen i den i Fortalen nævnte Afhandling saaledes: „Spørgsmaalet, om Gificio hvelvede Langhuset, eller om han blot fik Sidevæggene rejste, er af det Slags, der ikke lader sig ligefrem besvare, men det hører ogsaa til de mindre vigtige, da Hvelvingen slutter sig saa smukt til det øvrige, at vi i ethvert Tilfælde maa betragte den som paatænkt af ham og udført aldeles efter hans Plan. Det mest fremtrædende af Halvsøjlers Led — den sidste Mundstav — bliver, ligesom de følgende Rabo- led, kun flygtigen afbrudt af det smalle jernlige Hovedstykke og gaar derpaa over i en lignende Stav paa Gjorrbuen. De glatte Mundstave, der ligge ved Siden af den, dog lidt tilbage, udstyde i Kapperens dobbelte Krybsribber, og de butte Hjørner, Halvsøjlers yderste, mest tilbagetrædende Led, fortsættes paa Hvelvingens Sidebue, som saaledes slutter sig smukkere til Højkirkens Væg og banner en bestemt, symmetrisk Kamme om Binduet. Men denne Harmoni findes ikke i Koret; Hvelvingens Bænd passe her ej nær saa akkurat til Halvsøjlerens Led, og Sidebuens butte Hjørner er bortfaldet. Denne Mangel paa Kethed og Nøjagtighed lader sig fortlære af senere Forandringer; men, at de tvende Binduer i Højkirken (hvert paa sin Side over den smalle Bue) saa deres Karme overfaarne af Hvelvin-

gens Sidebue, det er en Fejl mod Symmetrien, som henter sin Oprindelse lige fra den Tid, da man forstærkede Korspilen. Det er paaafaldende, at den største Spænding i Hvalvingsbuerne findes i den Del af Kirken, hvis Murtykkelse og hele Rejsning røbe mindre Driftighed end Bispe's Bygning, og jeg vilde derfor hellere formode, at den Gang, da den østlige Slutningsmur fik sin nuværende Form, har ogsaa Korloftet undergaaet en væsentlig Forandring. Den østligste Sidebue af Korets Hvalvinger er en tredie Del bredere end nogenfømhelst af Hvalvingerne i Bispe's Langhus, og endnu bredere i Sammenligning med de to Hvalvinger, der ligge Koret nærmest."

Til denne Beskrivelse skulle vi føje den Bemærkning, at Murene i Højstibet af Hvalvingerne ere trykkede saa meget ud ad, at Hjelvingen kan opdages med det blotte Øje.

Vi vilde slutte denne Overfigt over Kirkens Indre med følgende almindelige Bemærkning: Der er over det hele udbredt en velgjørende Klarhed, og der hersker en Harmoni og Lethed som man ikke gjenfinder i nogen anden af vore Kirker. Allerede den uafbrudte Følge af Spidsbuer, hvad enten man lader Blikket glide hen langs igjennem Hovedstibet, eller man lader det hæve sig op ad Siderne til Hvalvingen, drager Øjet og Tankerne uimodstaaelig efter sig, og jo mere man bliver Herre over det første Indtryk, desto tydeligere vil den fortsatte Bestuelse aabenbare denne Overensstemmelse ogsaa i de øvrige Partier.

XIII. Kirkens Mindesmærker, samt andre historiske Mærkeligheder.

A i Krypten og dens Sidegange.

I. Kong Hans's Begravelse.

Kong Hans, † 1513, hans Dronning Kristine, † 1521, og deres Sønnen, Prins Frands, † 1511, og Kong Kristian den anden, † 1559, vare begravede i den nu nedrevne Graabrydre Kirke. Begravelsen var foran Alteret inden for Knæfaldet. I 1805 blev Begravelsen aabnet, og der fandtes da 4 murede Grave, hver med et Skelet. Af Egelisterne vare kun saa Levninger tilbage. Dronningens og Prinsens Lig havde været nedlagte i Kalk, men intet havde været balsameret. Levningerne bleve nu nedlagte i en Klystie med fire Afdelinger, hvilken Riste saa henflyttedes til St. Knuds Kirke, hvor den fik Plads paa Gulvet i det sydvestlige Hjørne. Her henstod den til 1815, da man gjenoptog Rebsbrydningsarbejderne ved Graabrydre Kirke, og ved denne Lejlighed henflyttedes Mindestenen, der sad i Kormuren, og Mindetaflen over Prins Frands til St. Knuds Kirke, hvor Stenen fik Plads under det Vindue i det sydlige Sidestib, som er lige over for den nordlige Indgangsdør (s. S. 27) og Trætaflen blev ophængt paa Endemuren for dette Sidestib. Prins-Souvernøren, senere Kristian den ottende, lod nu gjøre en Egeliste til hvert Skelet og derpaa alle fire Rister nedsatte i en muret Hvalving foran Mindestenen. Over Hvalvingen blev lagt en Sandsten med Marmorplade, hvorpaa var indbugget en latinsk Indskrift, som sagde, hvem der saa begravet, og uden om blev sat et Lærnstatik. Her henstode Risterne til Sommeren 1874, da en Kommission af Historikere og Udgravkere kom til Densse for at overvære Venenes Optagelse af dette Gjemme og undersøge dem, samt Hjelgenlevningerne.

Paa Statens Beføstning blev derpaa lavet 4 lave flade Blystifter til Levningerne af disse fire kongelige Fig. Mindestenen flyttedes til det paa Side 27 betegnende Sted, og umiddelbart foran Stenen muredes 4 Grave af en halv Alens Dybde, hvori Kisterne nedfattedes; paa hver Grav lagdes en Ligtjen, som siger, hvem der ligger underneben. Mindetavlen over Prins Frands har faaet Plads paa Væggen sammesteds.

Mindestenen, af hvis midterste Parti er givet et Billede paa Side 34, er 6 Alen 9; Tom. høj, 3 Alen 22; Tom. bred, 6 Tom. tyk og bestaar af rødbrun gullandsk Marmor. Billederne paa dette Monument bestaa af to Afdelinger; i den indre Firkant ser man de 3 kongelige Personer; den ydre Krand viser Kongens og Dronningens Anevaabner; alt i halvt ophøjet Arbejde. Det indre Rum forestiller et Oravlammer eller Berelse, hvis Baggrund er luftet med et figureret Tæppe, og fra hvis hvelvede Loft nedhænger i en Kjæde en ottearmet Lampe med lige saa mange brændende Flammer. Hvelvingen støtter sig paa begge Sider til Kapitulerne af to Kolonner, der springe halvt frem fra Afdelingens Ramm. I Spidsen af Hvelvingen er Kongens og Dronningens Vaabner sammenfillede; derunder de mødrene, afskilt, lige over enhver af de vedkommende Personers Hoveder. Kongen er afbildet i en lang vid Kjortel, der naaer ham lige til Fødderne; hans Krone er luftet foroven, som om den indenfor Metalsiraterne havde en Varet. Om Halsen bærer han en Kjæde af vegelviss forbundne taarnede Elefanter og Klipperperer, hvorunder hænge i en simple Kæde to Medaljoner, den øverste forestiller Maria med Kristusbarnet, den nederste Kristi tre Nagler. Han holder i sin venstre Haand Nigsæblet, der intet kors har, i den højre Scepteret. Dronningen er i Matronebragt med en luftet Krone paa Hovedet og Scepteret i højre Haand. Prins Franciskus, der ved sin Død næsten havde fyldt sit 14de Aar, er her afbildet som et Barn, formodentlig i Overensstemmelse med den Skik, man ser paa flere Ligtjen, at Børn, der fremstilles ved Siden af Forældrene, som oftest ere usorholdsmæssig smaa, hvorved man vel har villet tilkjendegive Joralfjellen imellem deres og Forældrenes Alder. Smidlertid har Prins Franciskus her dog et lille Sværd ved Siden, hvis Greb vender nedad.

Den indre Afdeling af Monumentet er omgivet med en Vordt af højt fantastiske Arabesker, hvis ganske ejendommelige Figurer og Kombinationer vanskelig kunne tydeliggjøres med Ord. Mindestenen er sandsynligvis befestet af Dronningen i den Tid, da hun levede som Enke i Obense og paa Næsbyhoved Slot, ligesom det ogsaa er rimeligt, at samme Mester, som skar hendes Altertavle, nemlig Klaus Berg, ogsaa har forestaaet Udførelsen af dette Mesterværk.

Mindetavlen over Prins Frands er af Egetræ; den er, uagtet den nu er over 350 Aar gammel, slet ikke bleven forteret af Tidens Tand. Det paa den udfaarne Baaben, som holdes af to Vilbmænd, forestiller den norske Løve, de to slesvigske Løver, Stormarns Svane og det holstenske Heldeblad; i Midten ses de oldenborgske Tverrhjælder. Hjelmfrynket bestaar af Faner med Heldebladet, samt Paafuglehaler. Indskriften er abbrevieret Munte-latin og siger os, hvem Tavlen er sat til Minde om.

2. Ebbe Munks Begravelse.

Denne Begravelse, som var i den østlige Ende i den nordlige Sidegang, var fraffilt ved et smagløst Trælverk; denne Stranke maatte naturligvis borttages, da Gangen udgravedes. I dette Afstykke var det, at Helgenstrinene bleve henfattede i 1834, og hvor de derefter henstode, indtil Restavreringen af det Indre paabegyndtes. Paa Væggen ud imod

Kirkegaarden hænger en pragtfuld Gravtaale over Ebbe Munk og hans Hustru Sidsel Høeg, der ejede Hjællebro og flere Herregaarde i Tjen; han døde 1622 og hun, der har ladet Mindesmærket opsette, 1648, hvilket Aarstal man forresten har forglemte at tilføje, hvilket dog ikke er usædvanligt paa Gravtaaler, som Folk have sat over sig selv. Mindesmærket er af Sten, malet, forgyldt, afsløt i fire Rum, og prydet med mangfoldige Ornamente, Figurer og Indskrifter. De mest fremtrædende Figurer forestille det nævnte Høstepar, som hvile underneben; han er iført en ridderlig Rustning over en rig Hofdragt, hun bærer et langt Skjorte, der er fastet tilbage over Hovedet. De ligge i en knælende og bedende Stilling. Paa Tavlen ses ogsaa Parrets fædre og mødre Raabner i flere Slægter.

Med Ebbe Munk uddøde den adelige Slægt, hvorfra han nedstammede. Sidsel Høeg var iblandt den Tids lærde Damer og har udgivet en Bønnehog. (En meget finud Tegning af dette prægtige Mindesmærke findes i syvende Bindets første Hæfte af „Samlinger til Jyns Historie og Topografi“, som ogsaa indeholder en af Biskop Engelstoft skreven Afhandling om Familien Munk.

3. Biskop Hous Michelsens Begravelse.

Gravtaalen over denne Mand, der, efterat have været Biskop over Jyns Stift i 34 Aar, døde 1651, hænger nogle faa Alen fra Ebbe Munks Mindesmærke, hvormed det har megen Lighed, navnlig ser man ogsaa her to knælende Figurer med soldede Hænder, som forestille det neben under hvilende Par. Hans Michelsen var født i Odense, havde i nogen Tid paa Lundegaard været Lærer for Kirstine Munk, hvorved han vistnok havde baneet Vejen for sin Lykke, og var derefter, før end han blev Biskop, Rektor ved Odense Skole, Sognepræst i Alsens og Slotspræst i Kjøbenhavn. Ligstenen, der er bevaret i sin oprindelige Stikelse og nu ligger i Gøngens Gulv, har ligeledes to Portrætfigurer. Indskriftene paa Tavlen og Stenen ere hovedsageligen paa Latin, kun enkelte Skræninger ere enten paa Dansk eller Græsk. —

4. Helgenkrinene.

Om Begivenheden den 10de Juli 1086, som var Anledningen til Knuds Ophøjelse til Helgen, om hans og Broderens Begravelse i den ældste Albani Kirke, Hertegnene ved Knuds Grav, Helgenligets Henslytning til den ny Stenkirke, Kanonisationen og hvad dermed stod i Forbindelse, alt dette er fortelig fortalt paa de første Sider. Hvor Helgenkrinet derefter har staaet i den Kirke, som snart fik Helgenens Navn, er man ikke enig om, idet en enkelt senere Forfatter — Birkerod —, hvad Elnoth ikke gjør, strax lader det faa Plads i det Kapels Alter, hvor det skal være blevet fundet den 22de Januar 1582, og som, efter hvad der er blevet høvdet i det foregaaende, i saa Fald maa have været St. Knuds Kapel paa Sydsiden; en anden Forfatter — Worm — lader Skrinene blive fundne i et Kapel uden at nævne, hvor dette laa, og hvad det hed, hvorefter det, hvad Pastor Helms anser for rigtig, gjerne kan have været Underkirken, hvor de jo efter al Sandsynlighed maa have staaet igjennem hele Middelalderen, og en tredje Forfatter — Pontanus — bestyrker ligesom denne Opfattelse, idet han siger, at det var ved Landskættelsen af Koret, at Skrinet fandtes. Og ligesom der har været delte Meninger om, hvor Skrinene, navnlig Knuds, have staaet, indtil de i 1582 bleve indmurede i den østlige Gavl; saaledes ere Beretningerne

heller ikke enige i Angivelsen af den Tid, da Etrinenne bleve berøvede deres værdifulde Smykker. Birkerød, som vil vide Bøstet om alt, siger, at de i 1582 bleve indmurede med al deres Pragt; da de nu ved Fremtagelsen i 1696 vare berøvede alle Kostbarheder, følger det jo af sig selv, at de maa være blevene plyndrede i Tiden fra 1582 til 1696. Men dette er ikke rimeligt, derimod er der meget som taler for, at det er stet paa Reformationens Tid. Denne Begivenhed henvejrede nemlig Helgenglausen, og da, hvorom man har flere historiske Efterretninger, Klosteret og Kirken maatte udrede meget Spøt til Kongen, er det rimeligt, at man ikke har taget i Betænkning ogsaa at plyndre Helgenstrinenne. I en Forhandling over, hvorledes der var kommet Kobber iblandt Sølvet, siger Prioren, at han havde taget Sølvet af et Etrin i Kirken, men der havde iblandt de tagne Sølvgenstande været et forgyldt Billede af Kobber. Her have vi altsaa et tydeligt Fingerring, som viser os, hvorhen de gamle Helgenstrins Kostbarheder ere vandrede. I 1833 lod Prins-Gouvernøren, senere Kristian den ottende, atter Etrinenne udtage af Muren, undersøge og derefter henfatte i Ebbe Munts Begravelse. — Stedet i Muren, hvor de sad, er betegnet ved et i en indfat Sten udhugget K. — Etrinenne ere firfanteede Egelister. Knuds er 2½ Alen langt og ¾ Alen bredt, Benedikts 2 Alen 10 Tom. langt og ¾ Alen bredt; Helgenstrinets øverste Del gaar straaet ind ad fra alle Sider, saa at det ligner et Hus, det andet har et mere fladt Laag og er kun ½ Alen højt. Etrinenne har man nu ved Hjælp af de Brudstykker af Smykkerne, som vare blevene opbevarede paa det oldnordiske Museum, og i Dørensstemmelse med de Spor, som de forsvundne Figurer have efterladt sig, gjengivet deres formentlig oprindelige Udseende, hvorefter de, omsluttede af Glaslukler, have faaet Plads i Krypten paa to murede Forhøjninger. Venene ere ret godt bevarede, ligesom der ogsaa findes Levinger af det Løj, hvori de vare indføbte. Indskriften paa Laaget af Helgenstrinet lyder saaledes:

*Jam coelo tutus summo cum rege Canutus,
Martyr in aurata Rex atque reconditur ara,
Qui pro justitie factis occisus inique,
Ut Christum vita, sic morte fatetur in ipsa:
Traditus a proprio, sicut Deus ipse, ministro;
Atque petens polum telorum pertulit ictum,
Lancea nec ne Latius ut Christi perforat ejus,
Ejus et ante sacram sanguis sacer effluit aram
Spiritusque sacris moriens sociatur in astris.*

Og i Oversættelse: „Knud, Konge og Martyr, nu tryk i Himlen hos den højeste Konge, gjemmes her i den gyldne Kiste. Uretferdig dræbt for Retferdigheds Gjerninger, besjender han Kristus, som ved sit Liv, saa i sin Død. Som Gud selv forraadt af sin egen Tjener og tragtede efter Himlen taalte han Stik og Slag af Vaaben; en Landse gjennebornede hans Side, ligesom Kristi; hans hellige Blod udslyder foran det hellige Alter, og døende forenes han med de hellige Aander i Himlen.“

Læser man i 6te Vers: petens potum, maa det oversættes: „bedende om en Drik“, hvori maafe er at søge endnu et Træl af den Lighed imellem Kristi og Kong Knuds Lidelser, der er Grundtanken i Indskriften.

3. Det ahleselske Kapel.

(Se Billedet paa Side 37.)

Dette Kapel findes i den østlige Ende af den sydlige Sidegang, som derfor paa dette

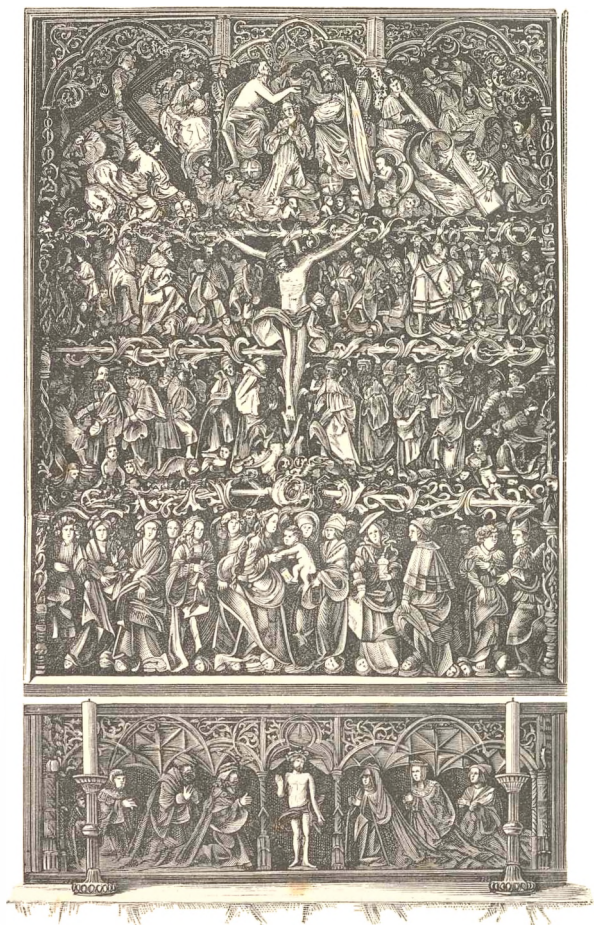
Støb ikke er udgravet, hvoraf igjen følger, at de to østligste Bueaabninger i Kryptens Sydside ere forblevne lukkede — j. S. 33. — Det er altsaa kun uegentlig, at man kan sige, at dette Kapel findes i Kryptens Sidegange. Indgangen til Kapellet er en Portal, der bæres af to joniske Marmor søjler, ovenpaa hvilte ses to forgyldte Hjelme. Over Indgangen er anbragt en en vel staaren forgyldt Figur, der forestiller Eiden med dens Le. Omkring Indgangen ere paa hvide Marmorplader anbragte 60 adelige Baabner med vedkommende Familiers Navn, samt en lang bibelsk Indskrift. I selve Kapellet staa 4 Kister, hvoraf de to ved Siderne ere af sort Marmor, og de to andre af Metal med forgyldte og forsløvede Messingplader og talrige Baabner og andre Pryddelser, hvoraf de Sarkofagen bærende Løvsøjder turde være mest fremtrædende.

I Kisten til højre gjenmes Støvet af Generalløjtnant Hans Ahlefeld, † 1694, Ejer af Slorup, der var Leber af Kjøbenhavn's Forsvar i 1659, i den paa venstre Side hans første Hustru, Katarina Schesteb, i den i den øverste Ende og paa tværs for de andre tre Sønnen af hans andet Hgteskab, Kristian Ahlefeld, der døde som ung, og i den i Midten lige for Indgangen hans anden Hustru, Anna Rumohr † 1711, en adelig Dame fra Holsten; det er hende, som har befestet Kapellet, og dette maa vel ogsaa betragtes som Grunden til, at, med Undtagelse af en dansk og en latin'sk Indskrift, ere alle de andre affattede paa Lysf. Baggrunden af Kapellet er et prægtigt Tabernakel af sort Marmor, prydet med mange Baabensstolpe af hvidt Marmor; dets fremspringende Frise bæres af fire Marmor-Bilastre af korintisk Orden. I Midten, som er fordybet, staa et Alter af sort Marmor med en lang pralende latin'sk Indskrift, som fortæller om de fire i Kapellet bisatte Personer. Oven paa Alteret er anbragt en Buste, som forestiller den første Hustru, der oven over igjen en Medalion, som holdes af to Engle og forestiller i halvt ophøjet Arbejde Brystbilledet af den anden Hustru. Ved Siderne af Alteret staa to Figurer i Legemsstørrelse, iserte Harnisk, Allongeparok, høje Kravestøvler, Kniplingshalstørklæde og slagrende Skærf; den paa højre Side forestiller Faberen, og den anden Sønnen. Baabner ere anbragte i stor Mængde; disse staa vel som Englene ere af hvidt Marmor. Dette mere kostbare — det skal have kostet 140,000 Kr. — end smagfulde Mindesmærke er forfærdiget 1701 af den bekjendte Billedhugger Thomas Quellinus i Lübeck, der har leveret enkelte lignende Gravminder her til Landet. I en Krog af Kapellet staa et helt Harnisk af Kobber, til Dels forgyldt, med en Jæne i den højre Haand. Gulvet i Kapellet er belagt med taulede Fliser og blev omlagt i 1833, da der foretoges en Hovedreparation med denne Begravelse. Ved denne Lejlighed bleve ogsaa Bæggene glatte og marmorerede. Oppe under Høvelvingerne hænge to Sørgefaner med latin'ske Indskrifter, der fortælle om General-løjtnanten.

6. Ligsten og Gravløvel uden Figurer.

I Gulvet i den nordlige Sidegang er der nedlagt fire Ligsten, som fra Trappenedgangen ligge i følgende Orden: Nr. 1 over Raad- og Handelsmand Hans Brun — uden Marstal —. Nr. 2 over Kjøbmand Rasmus Lauridsen — er ogsaa afslæbne —. Nr. 3 over Bisshop Rudolf Moth, † 1675. Nr. 4 over Bisshop Hans Michelsen (j. S. 42.)

I den sydlige Sidegang, ligeledes fra Trappen: Nr. 1 over Raad- og Handelsmand Niels Mule, † 1712. Nr. 2 over Kristen Hans Friis, men hvem han var, og naar han døde, siger Stenen ikke, da den er iblandt de i 1753 afslæbne. Nr. 3 over Kancelliraad, Kjøbmand Jens Dreyer, der ejede Suelsberg.

Midterpartiet af Dronning Kristines Altertavle.

I selve Kryptens nordlige Gang ligger kun en Ligsten, som minder om Doktor Jens Mule † 1633; i den sydlige Gang derimod 3, nemlig, ligesom oven for fra Vest imod Ost: Nr. 1 over Bisshop Kristian Løbberg, † 1731. Nr. 2 over Bisshop Lavrits Jakobsen, † 1663. Nr. 3 over Borgermester Willum Rosenvinge, † 1684, Magister Knud Landorff, † 1711, og deres Hustru Birgitte Birkerød, † 1742.

Imellem de to østligste Piller i den sydlige Række ligger en Ligsten, der ligesom Gravtaalen oppe i Koret minder om Borggreve Kristoffer Dohna. Paa det nordlige Sideskibs Ydremur hænger næstefter Mindesmærket over Bisshop Hans Michelsen en Gravtaale over Borgermester Jens Kristensen, † 1719; den lange paa Dansk affattede Indskrift siger iblandt andet, at denne Mand og hans Hustru, Margrete West, have haft 16 Børn, og at to af dem saldt som Officerer i Livgarden i Slaget ved Gadebusch den 20de December 1712.

Paa det sydlige Sideskibs Ydremur hænge fra det ahlsejlede Kapel paa den Estræfning, hvorefter her er Tale, 5 Gravtaaler, nemlig: Nr. 1 over Bisshop Jens Birkerød — f. S. 18. — Nr. 2 over Barbara Landorff, † 1697. Nr. 3 over Landsdommer, Justitsraad v. Bergen, † 1763. Nr. 4 over Raadmand Niels Mule — f. oven for —. Nr. 5 over Kjøbmand Andreas Lauritsen, † 1764; han havde 15 Børn.

B. I Koret.

1. Altertaalen.

(Se Billedet paa Side 45.)

Det første, der her som i ethvert andet Kor tiltrekker sig Opmærksomheden, er Altertaalen. Den, som stod der, indtil den fuldenbte Restauration forlangte dens Fjernelse, var stjænket af Henrik Øylbenskjærne til Skovsbo i 1649. Da man vel tør haabe, at den Del af samme, som nu atter er opstillet, om ikke ret længe vil blive afløst af Dronning Kristine's; skal Knud Øylbenskjærnes her kun meget kort omtales. Paa Guden af denne Altertaale ses fire Malerier, forestillende Jøberne nyde Paaskelammet, Davids Flugt, Moses opfører Slangen og Josefs Øphøjelse. Selve Altertaalen bestod af tre Afdelinger med lige saa mange Malerier, forestillende Nadveren, Jesus i Gøtsemans og Jersleren paa Korset. Overst saar man en Figur, som forestillede den sejrende Jersler, staaende paa en forgyldt Klob. Ved Siden af Alteret og langs op ad Siderne paa den taarnagtige, meget høje Altertaale der dækkede for det meste af den Del af det store Rundue bag ved, som ikke var tilmuret, stode Trafigurer, der forestillede Moses, Aron, de fire Evangelister og de øvrige 10 Apostle, hver med sit Symbol. Figurene havde intet kunstnerisk Værd, ja vare endogfaa udfjorne — Oven over Altertaalen var paa Muren malet Kristian den fjerdes Navnetræk og Års-tallet 1588, og lige saa fandtes langs ned ad Korets Sider oppe ved Dugangen de følgende Kongers Navnetræk og Tronbestigelsesaar; de vare oprindeligt malede paa Væggen, men bleve i 1826 overførte paa Blåstifter. Oven over disse hang toende Trætaaler, som ved Indskrifter og malede Naabner minde om Frederik den anden og hans Dronning Sofie af Meisenburg. Disse Stifter og Tavler saavel som de paa Hælvvingerne anbragte blaa Stjærner ere forsvundne ved den sidste Istantfættelse. Omkring Alteret var en Jærnbalustrade, bestoet af Handelsmanden Johannes Paulsen, † 1694, der ogsaa har givet den i Koret hængende Lyfetrone. Balustraden vil sandsynligviis ogsaa fremtidig blive bemyttet. Af Sølvtoj ejer Kirken 2 store Lyfestager, vægtige 405 Lød, stjænkede 1695 af Røgen Kir.

Hen. Luja og hans Hustru, et stort Døbefad v. 186 Løb, givet af Landsdommer N. v. Bergen, en Raabe, v. 127 Løb, som ifølge Indskriften blev omgjort i 1691, en Kalf, v. 58 Løb og omgjort i 1772, en mindre, v. 34 Løb, en Heste til Brødet, v. 34 Løb, samt fire mindre Sølovgjenstande til Alterbrug. —

Da den paa Side 40 omtalte Kommission var her, henleedes Opmærksomheden paa det ønskelige i at faa de til Kong Hans's Begravelse hørende Mindesmærker samlede igjen i St. Knuds Kirke, omtrent som de havde været det i Graabrødre Kirke. Dronning Kristines Altertavle maa betragtes som en væsentlig Del af dette Grav-Monument, efterfom den stod paa det Alter, ved hvis Fod de fire kongelige Personer hvilede. Professor Engelhardt henstillede derfor til Ministeriet, om der ikke var Grund til at gjøre Skridt til, at dette Mindesmærke blev flyttet fra Frue Kirke til St. Knuds Kirke, og Kunstfløjnet anbefalder varmt dette Forslag. Ministeriet opfordrede derpaa igjennem Stiftamtet Kirkeinspektionen til at arbejde i denne Retning, og denne Nyndighed stred derpaa til Byraadet for at afsætte dettes Opsatte. Her fandt Sagen en gunstig Modtagelse, idet der blev udtalt, at man ikke vilde stille sig karrig lige over den foreliggende Plan, og en Resolution i Overensstemmelse hermed blev vedtaget. Sagens Gjennemførelse vil nu kun være afhængig af, om Frue Menighed imod en rundelig Godtgjørelse vil afstaa sin siden 1811 haste Altertavle. Da man vel tør anse dette for mere end sandsynligt, vil St. Knuds Kirke forhaadentlig om høje Tid faa sin historiske Betydning forøget ved dette Kunstværk, og af denne Grund er der paa Side 45 givet et Billede af Tavlens Midterparti, ses den i Baggrunden af det store Billede og skal her meddeles en kort Beskrivelse af denne Sjældenhed.

Dronning Kristines Altertavle er bestreket af Overlærer Møller i Odense Stoles Program for 1813, af Pastor Dr. Viborg i „Kirkehistoriske Samlinger“, hvilken Afhandling er ledtaget af et godt Træsnit, og af Professor Høyen i et eget lille Hæfte, hvis Titel er „Altartaalen i Frue Kirke i Odense“, og som slutter sig til det af E. Nye beljendte store Fotografibillede af dette Kunstværk. Klaus Berg, der var udgaaet fra et af de rige Patriciers Huse i Lübeck, havde i sin Ungdom lært Billedskærverkunsten, som der i den fattigste Tid var megen Brug for. Han kom — om Aaret er man vis — efter Dronning Kristines Anmodning med sine 12 vel øvede Svende til Odense, hvor Gaarden Nr. 28 paa Dvergade, nu tilhørende Agent Bang, overlodes ham. Han gjorde selv „Udfastene“, og hans Svende Naandarbejdet, og først efter flere Aars uførtroede Arbejde blev Altartaalen ført efter Dronningens Død i 1521 opsat i Graabrødre Kirke. Tanken i Hovedpartiet har Berg utvivlsomt laant fra en Afhandling af Franciscanernes — Graabrødrenes — største Lærer, Bonaventura, død 1274, hvori han beskriver og afbilder det Livsens Træ i det himmelske Jerusalem, som omtales i Joh. Aabenb. 22, 2. I Bonaventuras Afhandling skildres Træet som havende tre Par Tvillinggrene, hvis Frugter ere betegnede ved Skriftsteder, medens Stammen bærer den korsfæstede Jersker. Bergs Midterparti har en lignende Fremstilling. Handlingen foregaar oppe i Himlen, i hvis Midte der løfter sig et gulbent Træ med trende sammenslyngede smukke Stammer, hvis Sideflod, med Undtagelse af den nebe ved Roden, midt paa og overst oppe, hvor Grenene strække sig vandret ud til begge Sider og mødes af andre fra Stjerne, ere afhuggede. Paa den noene Stamme hænger den lidende Jorsfomer med Hænderne naglede til de to øverste Grene og Foderne til selve Træet. Offeret er sulddragt, Hovedet er sunket ned imod Brystet, Sidefaaret er aabnet, og Binden leger med de brede Flige af det om hans Lænder bundne Klæde. Han hænger ikke til Spot for sine Fjender, men som det store Søoffer til Beskuelse for alle Ridders udvalgte, medens Englebørn boltre sig imellem Stjer, der udgaa

fra Hammens fire Sider. Paa den mellemste Gren til venstre — Ansigtet vendt imod Tavlen — ses hellige fra den gamle Pagt, og lige over for paa den anden Side Apostlene; paa den nederste Gren til venstre finde vi nogle af de hellige Martyrer og paa den lige over for have vi Kirkens Besytttere og Lærere. Under Træets Grene foran Rødderne ses prægtige Figurer, som forestille Marias Forherligelse som Kristi Moder; Marias Moder, Anna, rækker Kristusbarnet over til Moderen, medens hellige Kvinder samle sig omkring denne Hovedgruppe. Øverst oppe fremstilles Marias Forherligelse som Kristi Brud; hun knæler her in mellem Faderen og Sønnen, som krone hende til at være den himmelske Dronning; Englene istemme et Tubellor og svinge Korset og Gudstrængningspælen som Sejrstejn. Paa Fløjene ere i 16 Reliefser Frelserens Livelser, Redfart til Heløde, Opstandelse og Himmelfart, samt den Helligaands Udgydelse historisk fremstillede, men i mindre ophøjet Arbejde. Paa Foden af Altertavlen ses knælende Figurer, som forestille Kong Hans, Dronning Kristine, deres Søner, Kristian den anden og Prins Frands, den førstes Dronning, Elisabeth, og hendes førstefødte, Prins Johannes; i Midten staar den opstandne Frelser, som de knælende se hen til. Altertavlen staar imidlertid ikke mere i dens usforædlede Helhed: Malerierne paa Fløjene ere tabte, Figurerne noget befastigede og stamfjædede ved en delvis Overmaling, og Afslutningen for oven mangler. Disse Mangler ville naturligviis blive afhjulpne, førend dette Kunstværk kommer til at pryde St. Knuds Kirke.

2. Høru-Monumenter.

a. Hømfrau Margrete Skovgaard's.

Dette findes paa den anden Vælle i den nordlige Nække og bestaar i en Sten, hvorpaa i halv ophøjet Arbejde er hugget en kvindelig Figur i fuld Legemsfjærelse, som forestiller Hømfrau Margrete Skovgaard til Sanberninggaard i Gylbenstykstjortel, perlestuften Hue, høj Ribetrave og med mange Kofbarheder om Halsen, paa Brystet og Fingrene. Figuren staar i et Slags Klamme under et hvelvet Loft, som bæres af to fra Klammen fremspringende Skonfoller. Uden om Klammen ere 16 Slægtvaabner anbragte, og paa Foden en dansk Indskrift, som siger os, hvem Gravmælet vidner om; ogsaa her har man forglemt at tilføje Dødsaaet, men dette er 1615. Gravmindet, som er sat af Hfr. M. Skovgaard selv, var fra først forgyldt, men Kristian den fjerde stal ved et Besøg i Kirken have befalet at overstryge det med en sort Farve; som Grund hertil anfører Sagnet snart dette, at han fandt denne Pragt og Verdslyghed upassende i Kirken, og snart dette, at hun havde nægtet at forstrække ham med et bejret Laan. (Mere om denne Kvinde findes i Høvedværket, „Dense i Billeder“ S. 24 — 26).

b. Hørggrave Kristoffer Dohna's.

Dette smukke Monument findes lige over for Margrete Skovgaard's og minder om den nævnte Herre, som var Feldtøverst i Frederik den andens Tjeneste, født i Mellenburg og død i Nyborg 1584. Midt paa Mindesmærket ses Greven knælende for en Bedestol, i Hænderdragt, med en Bibel foran sig, hvori ligger oplagen Ezekiel 37 Kapitel, og det deri beskrevne Syn forestiller Maleriet i Baggrunden. To kvindelige Figurer, forestillende Arbejde og Hvile, bære som Maryatider eller Piller den Oefims, som deler Monumentet i en større nedre og en mindre øvre Afdeling. Ovenover ser man i halv ophøjet Arbejde nogle

Myttere i Fægning, og øverst en siddende kvindeelig Figur, som forestiller Udbødeligheden, Vaabner ere anbragte paa Siderne.

c. Willum Rosenvinges.

(S. Side 46.)

3. Malerier.

Paa hver af de to første Piller nærmest ved Dgangen hænger et Maleri, hvoraf det ene viser os et Knæstykke, forestillende fortrinlig udsorte Portræter i Legemsstørrelse af Stiftsfrøder Rasmus Andersen og Hustru — f. S. 51 —, medens det andet forestiller Kristi Nedtagelse af Korset; det sidste hang før nede over den nordlige Indgangsdør.

I Koret ere de gamle, men nu restaurerede Kannikestole atter anbragte ved Siderne. Hør Krypten gjenopførtes, var Grunden under Koret fuldt af Gravlamre, der indesluttede Leorninger af nogle af de mest formuende og formaende Fjoll, som have levet i Ddensse. De Leorninger, som ved Udgravningen endnu vare tilbage, bleve nedfænkede i de mangfoldige andre Gravlamre, som fandtes overalt under Gulvet i den øvrige Del af Kirken; derimod bleve de 26 Rister, som stode i den oftere omtalte Begravelseskælber, nedfænkede i en Kæmpegrav, der gaar fra Kirkens østlige Gavl og hen til Lærnstallet omkring Kirkegaarden.

C. I det wallendorffske Kapel.

Her have vi i det egentlige Kapel det paa Side 16 omtalte Mindesmærke over Friherre v. Bittinghof og hans Hustru Leonore Scheffstedt, der ejede Schelenborg og flere andre fynske Herregaarde. Med Undtagelse af en enkelt dansk Indskrift ere alle Mindbeord og Mindeverv affattede enten paa Latin eller Tysk. Bittinghof, † 1691, var født i Skurland af en tysk Slægt, tjente i nogle Aar hos den svenske Dronning Ulrika Eleonora som Døerhofmester, traabte derefter i dansk Tjeneste, blev af Frederik den tredje og Kristian den femte ansat i høje Stillinger og steg til stor Værdighed. Monumentet viser os to Griffe, som under en friherrelig Krone holde det nævnte Vgtesparv Vaabner; oven over ses en hvid Marmorvase, og under nedens en Minervafigur med Uglen, hvilken Figur holder en Medaillon, hvorpaa i halv ophøjet Arbejde ere anbragte Bryllbilleder af Vgtesparret. Han bærer en søer Allongeparuk og Kniplingskrave, omslynget af en Kappe, over hvilken ses Dannebrogssordenens Vaand og Kors; hun bærer et Diadem paa Hovedet. Ved venstre Side knæler Gudinden for Eftermælet — Fama —, og bagved Epitafiet er anbragt Sejrtægn, Faner og Vaaben. Baggrunden er af sort og de derpaa anbragte Figurer og Smykker af hvidt Marmor.

Foruden de til denne Familie hørende 5 Vigtister, er her hensat a) en simpel Trækiste, som indeslutter Leorninger af to Skeletter, som bleve fundne under Alterbordet i Graabrødre Kirke, og som antoges at have tilhørt Graf Clippings Døtre, KATRINE og ELISABETH, der 1283 bleve begravede i en muret Grav under det nævnte Alter, b) en med sort Læder, overtrukket og med Krone og Bogstaverne C M mærket stor Egeliste, hvori findes en Vigtiste, og i denne igjen en slab Egeliste, som indeslutter et i et rødt Silkelagen balsameret kvindeelig Lig. Denne Kiste stod før nede i Kælberen, men Frederik den syvende lod den flytte op i det egentlige Kapel og påsatte de nævnte Mærker. Det er nemlig mere end sandsynligt, at den her hvilende er Kristine Munk, som med stor Pragt blev begravet i St. Knuds Kirke den 23de

Juni 1658 i Dørvarelse af sin Svigerføn, Korfits Ulfeldt, Børn, Børnebørn og en stor Mængde adelige, samt mange svenske Herrer. Liget blev ført hertil fra Voller, hvor hun døde den 19de April og derefter blev balsameret. Man har antaget, at ogsaa Kristine Munks Moder, Ellen Marquin, skulde være begravet i dette Kapel, men dette er ikke sandsynligt, thi hun tilligemed sine to Mænd, Ludvig Munk og Knud Rud, hvile i Nørrebro Kirke.

I Kjælderen findes 9 Kister, hvori hvile Henning Walfendorf, hans Hustru og den af Kristian den fjerdes og Kristine Munks Døtre, som først var gift med Olov Penh og derpaa med Holger Wind. Om et Par af de her nævnte Kister veed man ingen Bested.

D. I den øvrige Del af Kirken.

1. I det sydlige Sidskibs

Ydremur sidde fra den udgravede Del af Vangen følgende Mindetafler: Nr. 1 over Kjøbmand Knud Lauritsen, † 1640, hans Hustru Anna Hasebart, † 1658, og deres Børn; Monumentet er besat af Anna Hasebarts anden Mand, Justitsraad og Kæmpe i Højesteret Veder Pedersen Leve. Paa Epitafiet ses et godt Maleri, hvis Forgrund dannes af Portrætter af det nævnte Ægtepar og deres Børn, medens Baggrunden forestiller Jesu Forarelse paa Bjergene. Indskriften er paa Latin. Nr. 2 over Kjøbmand Peter Gylshou, † 1783, og Hustru Anna Maria Becker, † 1799; Gravtaflen er af Marmor, og Indskriften paa Dansk. (Om dette Ægtepar s. S. 19.) Nr. 3 over Naabmand Thomas Balzar Frejdstof, † 1691, og hans Hustru; han var født i Vestphalen; Mindetaflen er af Træ og har et godt Maleri, der forestiller Jesu Bespottelse; Indskriften er dansk. Nr. 4 over Kjøbmand Kristian Hamann, † 1728; Indskriften er dansk. Den femte og sidste Gravtafle minder om Buntmager og Kjøbmand Johannes Müller, født i Sachsen, † 1725, og hans Hustru; Indskriften dansk. I dette Sidskibs Gulv ligger i samme Rækkefølge Ligsten over a, Anna Hasebart og hendes to Mænd, b, Borgermester Thor Hansen og c, nede ved Gavluren den første evangeliske Biskop i Fyn, Jørgen Lenzen Sabolin, † 1559. Paa den sidste Sten ses en hel Figur i Bispebragt; Indskriften er dels paa Latin, dels paa Dansk.

Oppe i Forrummets Mur ud imod Sidskibet sidder en Sten af sort Marmor, hvori hvit Marmor er inlagt saaledes, at det forestiller Kristus paa Korset, og under neden staar: „Tomfru Anna Brahe, død 1715“. Denne Kvinde var en Søster til Karen Brahe. Stenen sad før i Muren lige over for, hvor Døren til den ny Udgang til Orgelet er anbragt.

2. Paa Forrummets eller Vaabenhusets Mur

sidde i Gavluren to Mindesten, den ene over Kammerraad Jens Orten, Byftriver i Odense, † 1802, og den anden over Amtsfornalter Rasmus Andersen, † 1718.

Paa Forrummets Mur ud imod Langskibet hænge to prægtige Epitafier, (hvor de før hang, er fortalt paa Side 35); det til højre, naar man kommer ind igjennem Hovedindgangen, minder om Borgermester Thomas Broder Rissbrigh, † 1665; paa den store Stenplade ses et meget godt Maleri, der indeholder Portrætter af den nævnte Borgermester, hans Hustru og deres fem Børn; Indskriften er paa Latin. Epitafiet paa den anden Side

har to Malerier, hvoraf det underste forestiller det Syn, som beskrives hos Profeten Ezeiel i det 37te Kapitel, medens det oven for viser os Kristi Himmelfart, under neden ere to smaa Portraeter malede; i øvrigt mangler al Indskrift, men af en Ligsten i Gulvet ses, at dette Epitafium er sat over Borgermester Hans Nielsen, † 1651, og hans Hustru. Over Døren ses Kong Kristian den niendes og Dronning Lovise's Rannetrek med Krone oven over, omgivne med en passende Indfatning. I Forrummets Mur ud imod det nordlige Sidskib er indsat Ligstenen over den tid nævnte Peter Gilschou og Hustru.

Ved de gjentagne Standfættelser af Kirken ere flere Mindetaavler og Ligsten blevene flyttede og stilet fra hinanden, og det stunddom i den Grad, at ingen af dem findes over eller paa det Sted, hvor vedkommende ligger begravet.

3. I den mellemste Gang

ligge fra Koret 6 Ligsten, der minde om Biskop Kristian Mus, † 1717, Rjebmand Kristian Samann, Borgermester Jens Kristensen, Borgermester Thomas Broder Risbrigh, Borgermester Hans Nielsen og Amtsforsvalter Rasmus Andersen. De fem sidste have været nævnte i det foregaaende ved Dmtalen af deres Gravtaavler.

Da næsten enhver Begravelse under Kirkegulvet var en Familiebegravelse, er det en Selvsølge, at det ikke er en enkelt Mand eller Kvinde, men flere, som der have fundet Hvile; for Madsens Skjld er imidlertid her i Reglen kun nævnt Hovedpersonen. Ud imod denne Gang ved den anden Vile fra Koret i den sydlige Række er Præbikstolen anbragt, om hvilken er fortalt paa Side 14 og 35.

4. I den nordlige Sidegang.

Her ligge kun 2 Ligsten; den nærmest ved Nedgangen til Krypten er til Minde om Stiftsftirer Rasmus Andersen, † 1675, og Hustru (s. S. 49). Den anden Sten ligger i den vestlige Ende tæt op til Gavlmuren og minder om en Gerhard Rantzau til Botkamp i Holsten; denne unge Mand blev myrdet paa Gaden her i Odense den 30te April 1580 af en anden tysk Adelsmand ved Navn Frederik Broktoep, da han gik bort fra Kong Frederik den andens Bord. Disse Herrer vare nemlig hidkomne med de slesvigste Hertuger i Anledning af Forleningshøjtideligheden i det nævnte Aar. Paa Stenen ses en Ridder i Legemsstørrelse og en Arm, som kommer frem af en Skj og støder et Sverd mod Ridderen, et Sinbillede paa hans pludselige og voldomme Død. Stenen og en forvunden Mindetaavle bleve beskadede af den afbødes Moder, medens hans Farbroder, den betjente lærde Henrik Rantzau, besørjede Begravelsen. Paa dette Sidskibs Ydemur henge fra Kryptens Sidegang Mindetaavler over Landstingshører Niels Pedersen Lange, † 1728, og hans Hustru, Rjebmand Hans Thomsen Hønsborg, † 1717, og hans Hustru, Raadmand Jørgen Mortensen og hans Hustru, (Indskriften var i den Grad ublattet, at Mandens Dødsaar ikke kunde læses, hvorfor det ved Restaurationen maatte udelades, hendes er 1651; Gravtaavlen er prydet med en Mængde Figurer og Ornamentter, samt to ypperlige Portraeter af det nævnte Ægtepar), og i den vestlige Ende tæt ved den derværende Indgangsbør en over Stolebispel Kristian Kristoffer Farenhorst, † 1744.

5. I Tvergangen foran Koret.

Ved Siden af Trappen, som fører op til Koret, — denne Dpgang er forsynet med

et lignende af Smebejærn snuvt forarbejdet Oelænder, som er anbragt rundt om Koret der, hvor der ingen Viller eller Mur findes —, har Døbefonden faaet Plads; tidligere stod den i den vestlige Ende eller paa Pladsen under Orgelet. Fonten er af fin Klokkestald og fikst 1620 i Lübeck, hvorom en tyll Indskrift vidner. Paa den ses endvidere Kristian den fjerdes Navnetræk, Bogstaverne R. F. P., det bekendte Monogram I. H. S., hvilke ere Forbogens bogstaverne i de latinske Ord, som paa Dansk oversættes ved: „Jesus, Menneskenes Frelser,“ samt de Bibelord: „Salige ere de, som tro og blive døbte.“ (Om Døbefadet s. S. 47). Omkring Foden ses Figurer, som forestille de 4 Evangelister med deres Symboler.

Foruden de nævnte Personer og disses nærmeste er der indtil 1805, da Forordningen om, at Lig herefter ikke maatte begraves i Kirken, udkom, stebt en stor Mængde Embeds- og Rådsmænd til Hvile i St. Knuds Kirke, og over alle disse fandtes indtil 1753 enten Gravtavler eller Ligsten, ja undertiden begge Dele. Hvad der stod paa de ødelagte Mindesmærker, kendes nu kun af Birkerødernes paa Side 18 omtalte Optegnelser og Afbildninger. Saalebes havde næsten alle fynske Biskopper, Denske Borgmestre, flere Profesorer ved Gymnasiet, Præster i St. Knuds Sogn, mange Raadmænd og „fornemme“ Handelsmænd, samt endelig ikke faa fynske Adelsmænd indtil det nævnte Aar en Begravelse i St. Knuds Kirke. Biskop Ringo er dog ikke begravet her, men i Fraugde Kirke. Af mere kendte historiske Personer, som nu ligge begravede i St. Knuds Kirke uden noget synligt Minde, ville vi nævne: Kong Eric Lam, Kirkens største Velgjører Biskop Gisco, de tyffe Grever Johannes af Hoya og Mikolaus af Tellenborg, som faldt i Slaget ved Dyrnbjerg, Kristian den tredies Vokage og den første Apoteker i Denske Kornelius Hamsfort den ældre, + 1580, og dennes Søn, Kornelius Hamsfort den yngre, + 1627, (den sidste har leveret et historisk Arbejde, som ogsaa yder Bidrag til St. Knuds Kirkes Historie), endvidere den flere Gange her omtalte sidste Prior for St. Knuds Kloster, Kristian Poulsen.

Alle Gravtavler og Malerier ere ved den sidste Restauration blevene oppudsede.

Kirken har 8 Lysekroner, tidligere kun 7; af disse hænge tre i Langstibet, een i Koret og to i hver af Sidekibene. Gasmaleren er anbragt i Kjelderen under det walfendorffske Kapel, og Hørlæbningen, hvorigjennem Gassen føres hen til de hule Stænger, hvori Kronerne hænge, er lagt langs hen over Høvelvingerne. Saavel i Krypten som selve Kirken er indlagt et meget stort Varmeapparat af støbe Jærnst, der ville blive opvarmede ved Damp fra et Maskineri, som sandsynligvis vil blive anbragt i det nuværende Ligkapel, hvorefter et nyt Ligkapel vil blive indrettet i den nu til Dels ledig staaende Gymnasiebygning.

Inndholdsfortegnelse:

1. Kirkens Historie til Reformationen. S. 6-12.	3. Krypten. S. 32-33.
2. Fra Reformationen til 1618. S. 12-14.	10. Restaurationen af det Indre. S. 33-35.
3. Fra 1618 til 1750. S. 14-17.	11. Laarnet, en udfyldende Beskrivelse. S. 35-36.
4. Standsattelsen i Feb. d. 5tes Aar. 17-18.	12. Selve Kirkebygningen, en udfyldende Beskrivelse. S. 36-40.
5. Fra 1757 til den nu fulendte Restauration. Side 19.	13. Kirkens Mindesmærker:
6. Kirkens Omgivelser. S. 19-21.	a) I Krypten og dens Sibegeange. S. 40-46.
7. Den nu fulendte Restauration af det Indre. S. 21-27.	b) I Koret. S. 46-49.
8. Indskriften paa Kirkens Mur. S. 27-31.	c) I det walfendorffske Kapel. S. 49.
	d) I den øvrige Kirke. S. 50-52.

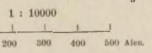
1. St. sunde Kirke.
2. Sløeefabrik.
3. Skanalen.
4. Bergersløse f. Dr.
5. Værierenting og
6. Slegtrafikanten.
7. Svipens Plac.
8. Svangardebaukt.
9. Skifpegarden.
10. Bergersløse f. Sig.
11. Norderelevsvej.
12. Brodmanns Hotel.
13. Raadhuset.
14. Raadhuset.
15. Vejlogebellig.
16. Hornetallen.
17. Søstigaarden.
18. Kathedralstolen.
19. Svane Apotek.
20. Banegaard.
21. Skjætet.
22. Broksholm.
23. Landbrømsvænitt.
24. Østasbr. Hospital.
25. Ribehus.
26. Rindhuus.
27. Østas Plac.
28. St. Hans Kirke.
29. Dampmølle.
30. Røsthus.
31. Zlett. Skjættehuse.
32. Østas Theater.
33. Broksholm.
34. Miernes segaff.
35. Waierf. Skovgaard.
36. Frue Kirke.
37. Hornetallen.
38. Brostigaarden.
39. Gadeværket.
40. Salm. Skiftevej.
41. Pantstiftely.

42. Østas aetige
43. Søstigaarden.
44. Bruunerslegen.
45. Dampskjellen og
46. Babearkatt.
47. Mier. Sævnhus.
48. Skifteafstiftet.
49. Ring og Skovhus.
50. Skifteafstiftet.
51. Skifteafstiftet.
52. Skifteafstiftet.
53. Skifteafstiftet.
54. Skifteafstiftet.
55. Skifteafstiftet.
56. Skifteafstiftet.
57. Skifteafstiftet.
58. Skifteafstiftet.

- F. M. = Fru Møllestov.
 F. R. = Fru Ruggaard.
 F. H. = Fru Hønderup.
 F. F. = Fru Faaborg.
 K. = Kærgade.
 Sk. = Skolen.
 Fr. K. = Fruens Kærg.
 F. Torv = Fisterens.
 Ds. = Dansterrade.
 B. = Østas.
 H. = St. Jørgens Stræde.
 R. = Rindhuus.
 Sør Torv = Søstigaarden.
 G. Torv = Gadeværket.
 Fla. = Glasfabrik og Fvii.
 Staa = Staastræde.
 To = Torvstræde.
 Kl = Klængen.
 P. = Pøststræde.
 No = Nørborg.

ODENSE

Det Indre af St. Annus Kirke.

